

קריאת שם

קריאת שם לילד היא מן היסודות החינויים לרקמת קשר בריא בין הורה לילדו¹. העובדה שזכות זו הוענקה על פי רוב דוקא להורים² מהווה חלק בלתי נפרד מאותו קשר³, והזכרת השם שוב ושוב על-ידם

1. ראה מש"כ בזה פרופ' א. אידלמן (ראש מחלקת יילודים ופגייה בביה"ח שערי-צדק בירושלים) במאמרו, "אסיא" ד' עמ' 234: "... יש משהו מיוחד בדקות ובשניות הראשונות שמאפשר בניית קשר מיוחד בין היילוד לאמו... כנראה שגם אצל בני האדם ניתוק הקשר בין האם לתינוק גורם בסופו של דבר לפגיעה בעצם בריאותו של התינוק. גם מבחינה נפשית האם תתייחס בדרך שונה לתינוק, ואולי כתוצאה מכך יהיה לה פחות חלב לתינוק..."

2. ראה בספר "זכר דוד" לר' דוד זכות, מאמר א' פרק פ': "... לא נכון הדבר שעושים לקרוא שם לתינוק ע"י הסנדק או קרוב אחר ואליהם נתן האב רשות להשיב השם שהם חפצים והאב פורש מלקרוא השם, דהא הקבי"ה מזמינו (לשם הנכון והמתאים) דוקא בפי האב כנ"ל וליה יאות שימת השם ולא לאחר זולתו כי לו אין ה' מזמינו בפיו וכיון שאין בו סייעתא דשמיא הוי באקראי ולא לפי הכנה הראויה לנשמתו". אף לגבי קריאת שם הבת מביא מספר יד אהרן, להקפיד שדוקא האב יקבע ויבטא השם הנבחר. אמנם ע"י בספר "אוצר הברית" (ויסברג) ח"א עמ' ריז ס"ז שם ציין כי "יש הנוהגים לשאול ולדרוש מפי צדיק וגדול הדור על אודות השם שיקרא לבנו או לבתו", ור' שם ס"ק י"ב - מעשה רב שכזה מפני בעל "דברי חיים" עי"ש. וכן סבר לדייק - שם עמ' רי"ד סוף סק"כ - מן המגדל עוז שלא הקפיד על קריאת האב שם בתו. עם זאת הנוהג המקובל משייך ומזכה את ההורים בקריאת שם בנם ובתם. ע"י דיונו של שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סי' ז' במקרה ששינה המברך מן השם שאמר לו האב, וציידד בוודאות לבכר שם האב.

3. כדברי פרופ' א. אידלמן (אסיא, שם עמ' 234-5) "חלק מהמגע הנפשי וקשירת הקשר בין הורה לבנו הוא בעצם מתן השם. נראה לי, וזה הוכח, כי הענקת שם מייחדת את האדם וגורמת לו להיות "בני" או "בתי" כל איש מתייחס לאדם שיש לו שם בדרך אחרת. אם התינוק חולה הרי שיש ניתוק בין האם לילדה מאחר ואין היא מניקה אותו. אם נמנע מהמשפחה להעניק שם לתינוק מטעמי מנהג או הלכה, הרי שהתינוק נשאר חסר אישיות מיוחדת. יתכן והדבר נשמע מוזר, אבל ז' מפריעה העובדה שילדים המאושפזים במחלקתי אינם בעלי שם. לעתים שהותם של תינוקות חסרי שם אלה ממושכת ביותר ואין ספק שבסופו של דבר ישיעו התנאים על התפתחות הילד".

יש בה משום גילוי ומשום טיפוח חיבה וידידות בין הקורא ובין הקורא.⁴ הדברים שלהלן מכוונים איפוא להבעת חשיבותו הגדולה של השם המוענק לאדם על ידי הוריו, ולחשיפת מהותו הפנימית של השם, על סגולתו ועל משמעו, ויעמדו הדברים לנגד עיני בוחרי שם בישראל.

א. ביסודו משמש השם כאמצעי להכרת אדם או חפץ ולהבדיל בינו ובין זולתו. ואכן כך ביארו פרשנים,⁵ בדרך הפשט, את קריאת האדם שמות לכל בעלי החיים, כאמצעי להכרה ולהבדלה. באופן דומה מוצאים אנו את המונח "שם" במשמע של תו וסימן, ומכאן עבר וקיבל מונח זה משמעויות נילוות.⁶

4. ראה דברי רבינו בחיי עה"ת בראשית ז' י"ג: "...ויזכירו הכתוב תמיד בשמו דרך חיבה, ומנהג העולם הוא שיזכיר אדם לאוהבו תמיד בשמו כשחוא מוצא תן בעיניו". ועי' בספר "נפש חיים" להגר"ח פלאגי מערכת הש' אות צ"ה, וציוני ומקורותיו הנוספים לענין זה. וכיו"ב כתב הנצי"ב בפ"י הרח"ד לפרשת ויחי מ"ח ח' "הבן יקיר לי אפרים וגוי' כי מידי דברי בו זכר אזכרנו עוד... אם הנדבר הוא אוהבו מזכירו בכל רגע בשמו אע"ג שאינו לצורך הספור... והוא לאות על אהבה ושמחה בהזכירו שמו. וכן כתוב ה' זכרנו יבך - בשעה שמזכיר את שמו מברך". מכלל הדברים ניתן לשמוע שעצם הזכרת השם שוב ושוב יש בה משום גילוי והבעת אהבה, חיבה וידידות רבה.

5. ראה פירושו הפשוט של רמב"ן עה"ת בראשית ב' כ': "שיהא לכל אחד שם לעצמו כדי שיהיו ידועים וניכרים לתולדותיו בשמות אשר יקרא להם... קריאת השמות היא הבדלת המינים וכו'". (ור' שם פירושו שלא כפשוטו ולהלן הערה 8); כן ראה לשון המהר"ל - "גבורות הי" סוף פרק ע' - "השם הפ' מורה על דבר המיוחד בו מבין שאר הנמצאים"; ובספר "זרע שמעון" - בראשית דף ו' ע"ב - כתב: "... השם לאדם הוא כמו ידית הפירות שעל ידי השם אנו קוראים ומשתמשים באותו האדם וכו'". וראה מש"כ רש"י הירש עה"ת ויקרא כ"ב ב: "... "שם" אינו אלא אמצעי פוניטי - שנוצר מהגאים - לצורך הכרת אדם או חפץ או לצורך ההכרה בו. השם "עץ" וכדו' מורה להכיר את החפץ, והוא אמצעי להכרתו... הוא מצוין תכופות כל אמצעי אחר להכרת אישיות או להכרה בה וכו'". מכאן הרחבת השם הרחק מעבר לחוג המצומצם, כלפי כל השייך למינו. עו"ר בספר "זכרון ברית לראשונים" חלק המילואים סי' י"ב: "כבר הוא נודע לכל ששמות אנשי הארץ הם מוכרחים כדי להקל הידיעה ולהבחין בין איש לחבירו וכו'". וכ"כ בשו"ת "מחנה נים" - ח"ג אהע"ז סי' מ"ג: "נייל כי העיקר נתינת השם הוא להיות נודע גוף הפרטי ניכר בקריאתו". עוד על השם כמושג מבדיל מדומים אחרים, ר' בספר "עיונים במקרא" ל.ש.ד. גויטיין עמ' 318.

6. במשמע של תו סימן, כגון: "ינעשה לנו שם פן נפוז על פני האדמה" (בראשית י"ד די) "יד ושם טוב מבנים ומבנות" (ישעיה נ"ו ה'). במשמע של זכרון, כגון: "שם ושאר ונן ונכד" (ישעיה י"ד כ"ב) "ושם רשעים ירקב" (משלי י' ז). במשמע של

זאת בדרך פשטם החיצוני והגלוי של דברים. ברם חז"ל העמיקו חקר בענין השמות, ובארו בהם הרבה מעבר לכך. עבורם אין זה תו וסימן מיקרי וארעי גרידא, אלא זהו סימן תכני-מהותי המתאים לנשמתו של כל אדם ואדם. מכך נובעת כמובן החשיבות, תשומת הלב ושיקול הדעת, הצריכים להילוות להענקת שם.

ג. קבלה⁷ קדומה בפנינו, מפי סופרים ומפי ספרים, שזיקה הדוקה

פרסום וכבוד, כגון: "קריאי מועד אנשי שם" (במדבר ט"ז כ') "הוציא עליה שם רעי" (דברים כ"ב י"ד). וראה שו"ת הרשב"א ח"ד סי' ל': "ידע כי קריאת השם יורה על הקיום, ובדבר המתפסד ואין לו קיום אין ראוי לקרות לו שם וכו'" (ועמ"י י"ב הרשב"א תמיהה מדוע לא נאמר "ויקרא את שמו" על כל התולדות שמאדם ועד אברהם, וזאת מאחר ונימוחו כולם ולא נותר מהם שורש - לבד משת, ממנו נשתת העולם). עי"ר בספר "ייעודה של השליחות בשם המקראי" עמ' 13-14, ביאורי בלשנים למילה ולמקורה, וביאור המונח אצל חוקרים שונים, והוא שם סבר כי מקורה דוקא במילה שומה, הערכה "בחינת שיעור ערכו וטיבו של בעליו", ולפיכך מוצאים אנו במקורות חז"ל "שם" ו"שום" צמודים זה לזה ותואמים בתוכם (רי שקלים פ"ג מ"ד; גיטין ל"ד ע"ב). ועי"ע בספר "אוצר השמות" (הווענברך) ח"ט ערך "שם".

7. ראה זוהר בראשית נ"ח ע"ב: "יקרא שמה על מה דעביד לבתר... ועל דא קרו ליה שמא על מה דייתי", ושם בהמשך - על שמו של נח (ור' להלן הע' 9). ובספר הבהיר אות פ': "...כל מה שהביא הקדוש ברוך הוא בעולמו שם מעניינו, דכתיב וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו, כלומר הוא גופו הוי כך. ומנלן דשמו גופו הוי כך, דכתיב זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב, אטו שמו ירקב אלא גופו, הכי נמי גופו". וכתב "אור הגנוז" שם: "...כידוע כי השם מורה על עצמותו וכו'" (ור' שם הערתו הארוכה של ר"ר מרגליות - "אור הבהיר" שם, מלשון הירושלמי שקלים בנוגע ל"נפשות", וכן מה שהביא ממדרש תלפיות בנוגע לחיות המים; ועוד ספרים הרבה, עיי"ש, וכן בנוגע לייבוס). הסיק מכך ר' שם טוב בספר "האמונות" שער ג' פרק ב' "יונה פירש הספר הקדוש כי השם ההוא יורה באמתות על סוד השורש ההוא, ונמצא שם הרשעים עצם הרשעים וכו'" (ורמז שם לעניינו של ייבוס) וראה שם בשער ג' פרק ה': "אין ספר כי לא נתנו השמות אשר כתובי לשכל האנושי להשיג אלא מכח תחילת הנבואה" (ושם בעיקרו על שמות הבורא - המפורש, כינויים, שם בן ד' וכו').

וכן אמרו בזוהר חדש רות פ"ט ע"ב - על הפסוק "ותקראנה לו השכנות שם" - "בכל אתר דכתיב שם דא איהו נפשי" (וראה עוד שם פ"ד ע"א ובזו"ח שיה"ש ע"ב סע"ב - ע"ג ע"א) ומכאן זהות שם - נפש. וראה משי"כ ר' יונה ך' גיאנח בספר "הרקמה" עמ' 180: "נשבע ה' בנפשו (עמוס ו' ח') במקום בשמו, וכמוהו אשר לא נשא לשוא נפשי (תהלים כ"ד) במקום שמיי". וכיו"ב כתב רד"ק תהלים שם ד' "לא נשא לשוא נפשי - ונפשו הוא שמו, וכן נאמר נשבע אד' יה' בנפשו וכו'". וראה עוד משי"כ ר"מ די לונזו בספר "המעריך" ערך "שם" - "... שמו של משיח, זוהי נשמתו". עי"יר משי"כ הרמ"ע מפאנו בספרו "עשרת מאמרות" - מאמר אס כל חי

קיימת בין תכונת מהותו הנשמטית של האדם ובין שמו. שמו של אדם מבטא וחושף חוצה עניינים סמויים מן העין, טמירים ועתידיים. כל זאת משום ההתאמה וההקבלה בין השם ובין האדם; ומה שבשעת הלידה עדיין הוא כמוס; הרי במשך הזמן מתגלה ויוצא החוצה.

מעתה מובנת היטב חכמתו היתירה של אדם הראשון⁸ אשר ידע לחשוף עצמותה של כל חיה וכל בהמה, והעניק לכל אחת את השם המתאים לה התאמה מליאה. אותם שמות לא היו שמות מיקריים וסתמיים אלא היו אלה שמות בעלי משמעות מהותית לאותם קרואי-שם.

חלק ב' סי' י': "... כי קריאת השמות לכל נוצר היא גמר צורתו וכו"ו. וכן ראה לשון המהר"ל בספר גבורות ה"י פרק כ"ד: "השם מורה על המהות שהיא הצורה... השם של אדם מורה על מהותו שהיא הצורה וכו"ו; ור' שם פרק כ"ה, סוף פרק מ"ג, סוף פרק ע"ו, ועוד. וע"ע בספר "מעבר יבק" - מאמר שפתי רננות פרק כ"ג, ור' להלן הערה 12.

יתכן שזיקה ישירה והדוקה זו שבין השם ובין נפש האדם, היא יסוד הדגשת חשיבות קריאת שם גם כלפי תינוק נפל, הגם שאין לשם זה כל שימוש. עיי בשו"ת "השיב משה" או"ח סי' י"ג אשר הקפיד מאוד על ענין זה של נתינת שם לולד, לכל ולד ("והנה קבלתי דבלא שימת שם נעשה ח"ו מהתינוק חיצוני") וכך צריך לנהוג הן לתינוק והן לתינוקת. ועי טושי"ע יו"ד סי' שניג וסו"ס רס"ג - קבלת ר' נחשון גאון, וברא"ש סוף מו"ק, וע"ע בשו"ת "מאיר נתיבים" סו"ס ס"ז, ובספר "בריית אבות" סי' טו סל"ג.

8. ראה מדרש ב"ר פי"ז ד' וכן מדרש תנחומא חקת ו' - על אותה חכמה היתירה על חכמת המלאכים; וכן ראה בספר "תמים דעים" להראב"ד סי' קפ"ד. ביאור לענין זה, ראה בספר "צדקת הצדיק" פי' קפ"ד - על תפישתו השונה והנבדלת של זה שהוא בעל בחירה; ור' שם גם מש"כ בסי' "באר מים חיים" - להלן הערה 12 ובסי' "זרע דוד" לר' דוד זכות מאמר א' פר' פ-פ"א.

וכתב הרמב"ן (בראשית ב', ב): "והענין, כי הקב"ה הביא כל חית השדה וכל עוף השמים לפני אדם והוא הכיר טבעם וקרא להם שמות, כלומר השם הראוי להם כפי טבעם". ובלשון ספורנו שם: "נפש חיה הוא שמו - הנה שמו הורה על צורת הבעל חי הנקרא בשם ההוא, שהיא נפשו אשר בה הוא נמצא בפועל". וראה עוד דברי רבינו בחיי שם: "בזה נתפרסמה חכמתו הגדולה... כי האדם הבין בחכמתו ושכלו טבע כל בהמה וחיה וקרא לכל אחת ואחת שם מעין הטבע והמדה שהכיר בה, והאותיות שצרך בשמותיהן הכל לפי טבעיהן ומדותיהן, והנה היו שמות מושכלות וכו"ו". (ור' שם ביאורו לסוד השמות: אריה, נשר, תמור וסוס). ובספר "זרע שמשון" - בראשית דף ו' ע"א - אתר שהאריך לבאר כי "השם של כל נברא הוא חלק הרוחניות שבו", מתוך כך ביאר כי "זו היתה חכמתו של אדה"ר שקרא שמות לכל הנבראים, דהיינו שע"י השם הלביש בהם רוחניות, והרוחניות הזה הוא צינור להמשיך עליהם קיום ושפע מהעולם העליון" (ור' שם נימוקו וטעמו לקריאת השמות דוקא ע"י אדם ולא מפי הגבורה).

ג. יתירה מזו, מקורות רבים מלמדים כי לא רק התאמה והקבלה קיימת בין השם ובין האדם, אלא בכוחו של השם הניתן לאדם להשפיע עליו⁹ דברים שונים משך ימי חייו. פירושו של דבר, השפעה

9. זוהר בראשית נ"ח ב: "אשר שם שמות בארץ, שמות ודאי דהא שמא גרים לכלא"; ושם בהמשך: "בצדקיא שמיהון גרים לטב, בחייבא שמיהון גרים לבישי"; ושם פרשת נח - ס' א': "אשר שם שמות ודאי דהא שמא גרים לכלא". וראה עוד שם ויצא (סתרי תורה) קנ"ז סע"ב, לפרשת שמות ה' א', לפרשת תצוה קע"ט ב': "ידשמא גרים וצריפא דאתון דא בדא גרמין עובדא הן לטב והן לבישי"; ורי' עוד שם רס"ג א', ובזוהר ויקרא ע"ה סע"ב.

וכן אמרו בגמ' ברכות ז' ב': "מנלך דשמא גרים, אמר ר"א דאמר קרא לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ, אל תקרי שמות אלא שמות"; ופירש מהרש"א (חידו"א) שם: "... שפעולות ה' נמשכים אחרי השם של אדם שהוא גרם". דוגמא להשפעה שכזו, ר' בסי' "מגיד משרים" מהדו"ק פ' שמות "דמאן דאיקרי אברה' נוטה לצד עשיית חסד, ומאן דאיתקרי יוסף או הוא גבור בעריות או זן ומפרנס לאחרים כמו יוסף שזן וכלכל את אביו ואת אחיו, וכן שאר שמות". ואפי' אם ישנו רשע הקרוי בשם צדיק "ההוא שמא לאו למגנא הוא דמכל מקום אית ליה נטיא למדה דרמיז דהוא שמא ליה"; ורי' שם לגבי שמות השבטים. וכן ראה משי"כ החיד"א בספרו "מדבר קדמות" מערכת י' סי' כ' משם הישר מקאנדיא: "... מי ששמו יוסף מסוגל שיתקנאו בו וכן יוסף גימטר' קנאה... כי שם יוסף הוא עליו שיתקנאו בו" (ולהעיר כי זה היה אחד משמותיו של החיד"א עצמו! ועי' בשו"ת "אפרקסתא דעניא" סי' ק"א בהערה, שם סבר לנמק בכך הוספת הה"א לשם זה, וקריאתו יהוסף!).

כן ראה להלן הערה 12 - מספר "עמוד העבודה" - חילוקי שמותיהם ותכונותיהם של הרמב"ם והרמב"ן, וכן ראה בספר "טעמי המנהגים" - מאמר אל תטוש תורת אמך (עמי' תקנייה, בהערה) המביא מספר נזיר ה' על הקבלת חייו של הרב ר' שמעלקי מניקלשבורג עם חייו של שמואל הרמתי: "אמר שהוא גלגול של שמואל הרמתי, ואם לא היו משנים שמו משמואל לשמעלקי היה ממש בכל המעלות כמו שמואל הנביא, ועכשיו ששני שמו משמואל לשמעלקי, נשאר שמעלקי!"

וכ"כ הרמ"ע מפאנו בספרו "עשרה מאמרות" - מאמר אם כל חי, חלק ב' סי' ל"ג: "... יש בשמות הצדיקים הכנה גדולה להשרות עליהם השפע האלוקי כמו שכתוב בבבבאל וכו'; ועפ"ז ביאר שינוי שמה של שרה, וענין נתינת השם עיי' אדה"ר (וחידש שאדה"ר קרא שם אפילו לעצמו!) וראה עוד בספר "נועם אלימלך" - פרשת לך לך ד"ה אחר הדברים האלה: "... השם שהוא נקרא בשם אדם כשר וישר זה גורם לאדם שיהיה צדיק. למשל, מי ששמו אברהם ורוצה לעבוד השם יתברך ברוך הוא, אזי השם הזה גורם ומסייע לו שיהיה צדיק..." (ורי' להלן הערה 33, בנוגע לקריאה על שם). ועי' בספר "זכר דוד" (לרי' דוד זכות) ושם במאמר אי פרק פ"ב העיר כי גם אצל אומה"ע היתה שיטה שכזו, לראות את השם כגורם וכמשפיע. ואכן מרן הראי"ה קוק זצ"ל בספרו "עין איה" ברכות (ח"א דף ז' - סי' פ'): "חכמי האומות ז"ל הורונו לדעת, כי אין מקרה גמור במציאות... עיי' אעי"פ שבמקרה יותן שם לאדם, אבל אין המקרה ההוא חופשי כ"א מתאים הוא אל העתיד. ובעתים רחוקות, ביחוד באנשים רשומים שמהם תוצאות כלליות, יוכר

חיובית או חלילה שלילית, בהתאם לשם הנבחר! מכאן מובנת הוראתם של חז"ל¹⁰: "לעולם יבדוק האדם בשמות לקרוא לבנו להיות צדיק, כי לפעמים השם גורם טוב או גורם רע!" אין ספק שהורה המודע לענין זה, שוקל שבעתיים¹¹ את בחירת השם המוענק לבנו או לבתו.

ד. סגולת השמות נובעת מהיות מקור מחצבתם גבוה מעל גבוה¹²

בהכרה בולטת, והאנשים פרטיים אי"א להתבונן כ"כ בדברי". הודגש בלשונו שחכמה זו, גם אומה"ע הבינוה. ועוד הוסיף שהשם והוראתו הינם גם "לעזר, להוציא אל הפועל חכמות הצפונים בבא עת".

10. מדרש נתנומא חקת, ז' (ונקטו שם דוגמא משמותם של מרגלים, ור' להלן הערה 19 הערתו של "כסא דהרסנא" בנוגע לשמות רשעים!) אמנם יש להבחין כי כאן במדרש זה לא נאמר הדבר בצורה החלטית וקבועה, אלא רק "לפעמים" השם גורם. ברם היו שבארו זאת כדבר ברור ומוחלט.

בספר חסידים סי' רמ"ד האריך בענין זה: "... השם גורם לטובה או לרעה. לטובה, יש אדם שכל הנקראים בשמו יצליחו לגדולה... הרי שיש אדם שכל הנקראים על שמו יחיו ויהיו בניו קיימים ויעמידו תולדות. ויש שכל אלה להם להפך... (לכן יתפלל אדם שכל הנקראים בשמו יהיו בהם מדות טובות האלה לא אחת מן המדות הרעות ושלא יקראו זרעו על אותן שמדות רעות תלויות בהן. כיצד יראה האדם כשיש שני אחים יקראו שם בניהם ובנותיהם אחר שם פלוני אפ"י אחר צדיק ומתו בלא תולדות או שהיה מן המדות הכתובים למעלה לרעה, בהם אל יקראו יותר באותו השם... או בשני אחים נתקיים... פעמים שהאחים קוראים בשם אותו האיש ונכשלים זרעם... ויש שם פלוני שכל המשפחה שלו אם קראו זרעם בשמו מתו בלא תולדות ולא האריכו ימיהם... וכשם שיראה החכם שכך הוא, אל יאמר אקיים לאבותי שם שלא ישכח והוא רואה שנקראים אחריהם ונכשלו, הרי הוא נושא נפשו עון, ואין אלו הדברים ניתוש שהרי וכו"י).

עו"ר שו"ת "עשה לך רבי" ח"ז סי' מ"ט-נ"ב, ובספרו של יהודה דביר "ייעודה של השליחות בשם המקראי" עמ' 15 ואילך. ולהעיר כי כאשר השם שוב אינו מתאים לאדם, הרי זה מוזר לשמעו כלפי אותו אדם. לפיכך אמרה הנמי השבה משדי-מואב "אל תקראנה לי נעמי, קראנה לי מרה, כי המר שדי לי". כיו"ב ראה משי"כ רבנו בחיי עה"ת (בראשית ג, ב') "... ועל דרך המדרש, שם אשתו חוה - מלשון חויה, ומפני שקראה כן לכך (זדווגה לה נחש!) ומכאן למדו חז"ל שהשם גורם!"

11. "הנה נתינת השם בכלל דבר גדול הוא ואחריות גדולה בדבר, וכמבואר בכ"מ בדא"ח שהשם הוא הצנור דרך בו נמשך חיות והשפעה להדבר הנקרא בשם זה וכו"י - הרמ"מ שניאורסאהן אדמו"ר תב"ד, ספר "גידייל תורה - תשובות וביאורים" סי' קפ"ג סי"ב (ורי עוד שם עמ' 263).

12. ראה "אור החיים" לסוף פרשת עקב "שכל שמות עם ישראל הם ממחצב עליון חלק ה", ופירושו לפרשת נצבים כפ"ט פסוק י"ט: "דע כי שורש נשמות עם בני ישראל יסודתם בהרי קודש תחת השמים... והנשמות הם תצובות מתחת כסא כבודו יתברך, והבן. וכבר ידעת סוד השם כי הוא הנשמה וכו"י; וכ"כ בריש פרשת

וילך "... השמות שיש לישראל הם שמות הנשמות" (ורי שם בנוגע לרשעים אשר אינם בעלי נפש). ורי עוד בדבריו ריש פרשת פנחס, ולהלן - מספרו " חפץ ה' ".
 וכן כתב החיד"א בספר "פני דוד", פרשת מקץ אות ב': "... כל השמות מן השמים וכו'" (אף כשהקורא עצמו אינו מודע לכך, כפרעה), וכן בפרשת ויקרא אות ז': "ויקרא אל משה... שקרא לנשמה ששמה משה, כי כל שם הוא רומז אל בחינות הנשמה כפי מדרגתה ואחיותה ושרשה וכו' אחר זמן רב ראיתי לעיר וקדיש הרב הגדול מהר"ם זכות זלה"ה בהגותיו כ"י על זהר חדש שכתב דשמו הוא נשמתו".
 וכן בפרשת מטות אות ח' (דיוק כללי על הייתור המצוי "כאשר צוה ה' את משה" - ולא כאשר ציוהו): "... הנשמה נקראת בשם זה (משה) והגוף טפל אליה... דגופו היא נשמתו... דהשם הוא כפי נשמתו הקדושה... יש לומר דכאשר ה' מדבר כביכול אל משה היה מדבר לנשמה שנקראת משה וכו'". ובספרי החסידות: ראה "מגיד דבריו ליעקב" (לקוטי אמרים - למגיד ממזריטש) פ"ט י"ג: "...כשלומד בגמרא אי"כ שמעון תיבת שמעון הוא חיות התנא. וכן שם כל האדם הוא החיות שלו..."; ושם פ"ט קצ"ו: "...שמות אישי ישראל כולם שרשם בשמות הוי"ו ב"ה הכותבים בספר תורה... נמצא שכל שמות בני ישראל שרשם הם נשמות הוי"ה עצמן". וכן ר' משי"כ אדמוה"ז בספר "תניא - שער היחוד והאמונה" פרק א': "... וכן בכל הנבראים שבעולם, השמות שנקראים בהם בלשון הקדש הן הן אותיות הדבור המשתלשלו ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע"י חלופים ותמורות האותיות ברלי"א שערים עד שמגיעות ומלבשות באותו נברא להחיותו וכו' וזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה וכו'". והרי זה מקביל למשי"כ השלי"ה - בית אחרון, בעניינה של "לשון הקודש": "... והנה הדבר הזה שנקרא בשם הזה הוא שמו באמת למילה בשרשו כי שם מקור אלו האותיות וחבורן, רק שכל חבל ההשתלשלות נקרא בשם זה מושאל משרשו... והאריך בדבר, עיי"ש; וזו היתה חכמתו של אדה"ר. ורי עוד מהר"ל - "דרך חיים" פ"ב סוף מ"ז: השם הינו עצמי-מהותי לאדם.

ובספר "נועם אלימלך" פרשת שמות צ"ה "ואיתא בגמרא... ואיתא בזוהר הקדוש דשם זה הקוראים לאדם ביום המילה הוא השם עצמו שבשרשו... דהרוחניות והנשמה של אדם נקראים בשם שמות, דעיקר השם הנקרא לאדם כגון: ראובן או שמעון, זה השם הוא להנשמה ולא להגוף" (וראה עוד שם ראייתו מאופן ההקצה מהשינה!). וכן ראה דבריו לפרשת בהר ד"ה "כי ימוך אחיך וכו'... שהאדם מישראל הוא כולו שמותיו של הקדוש ברוך הוא... וזהו אשר שם שמות בארץ, ודרשו רז"ל אל תקרי שמות אלא שמותי פשוטו: שמות ממש, שהוא כולו שמותיו של הקדוש ברוך הוא". ובספר "צדקת הצדיק" פ"ט קפ"ד: "... השם הוא יסוד הדבר", ובהמשך "... שמות בני ישראל הם עצמם שמות הקב"ה". ובספר "באר מים חיים" עה"ת פ' בראשית ב' י"ט: "... וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו... לא קרא לחן שמות לפי שכל אנושי... כ"א עיקר קריאת השמות היה לנפש חיה שבהן, כי הביט למקור שורש חיות נפש בהמה זו וחיה אשר במרכבה העליונה ושם הוא עיקר שמו כי חיות בחי' זו מאותיות אלו...". (וביאר בזה יתרון חכמת האדם ע"פ המלאכים, וטעם אותו יתרון הטמון במעלת נשמות ישראל) "ועיקר קריאת שמות של אדם היה הכל לנפש חיה, כלומר לערך הנפש שבו ששם זה הוא חיותו וכו'".

ובספר "עמוד העבודה" (לרי ברוך מקאסוב) דרוש השלום ד"ה "ועפ"ז פרשתי - ... הרי שנשמת האדם יש לה שם כפי מקום מחצבי (ובזה ביאר מעלתה היתירה של

ולא מקרה הוא ששם מסויים מוענק לאדם מסויים. מעין בחינת נבואה וצפייה עתידית¹³ יש להורים בבחירת השם. ועל אף שההורים בדרך

נשמת שאלו על זו של דוד. וראה עוד שם - מספר הגלגולים - על חילוקי מהות נשמתם של הרמב"ם והרמב"ן, שזה זכה וזה לא זכה לחכמת הקבלה! וראה עוד אריכו"ד בענין זה בספר "זכר דוד" לרי' דוד זכות מאמר אי' פרק פ'. ובפירושו "דובר שלום" שבסידור "אוצר התפילות" (ח"א - סדר ברית מילה) "ויקרא שמו בישראל... השם נקרא תמיד לפי תכונת תכליתו. העץ כשהוא מחובר נקרא אילן, כשהוא נקצץ נקרא עץ, כשנעשה ממנו איזה כלי נקרא ע"ש הכלי. לכן כאשר נימול הילד והגיע לתכלית שלימותו של ישראל, נקרא אז שמו לפי תכונת שלימותו. ולכן אין מכנים בשם רשעים, לפי שהשלימות הוא בתכונת השם וכיו"ד."

וראה עוד בכתבי מרן הראי"ה זצ"ל - "עולת ראייה" אי' עמ' פ"ה: "כשה' קורא אל האדם בשמו, הרי זו קריאה המטבעת את האדם בעצמיותו"; ושם עמ' רכ"ז: "השם יכוון על פי ענין תכלית הדבר". ורי' אוה"ק גי' עמ' קל"ז: "... היסוד... עצמיותו... אותיות של שמו שבתורה... ואת שמו אל ידע... "ור' גם הערות הרצ"י זצ"ל שבסו"ס "אורות התורה" - לפרק די' פ"ס' ב'.

13. "יקול התור" פרק גי' י': "כל איש ישראל יש לו שורש למעלה בשמו לפי שורש נשמתו וזכות אבות. וכדוע שהשם הנקרא לילד בהולדו לא באיקראי הוא אלא מה שהושם בפי אביו משמים לפי שורש נשמתו (ולכל אחד לא פחות משבעה מספרים וכולם מרומזים בתנ"ך או בחז"ל ולפעמים גם שניהם וכו'). וכן כתב ר"ח בן עטר בספרו "חפץ הי" - ברכות י"ג ב': "... ידוע הוא אומרים ז"ל כי כל השמות שקורין האבות לבניהם הם הם השמות העקריים שקורא ה' לנשמה בעולם העליון והי' נותן בלב האדם לקרות השם ההוא לבניו כשם שקרא ה' לנשמה" (וזוהו הבדל שמות יעקב מאברהם - שיעקב לא יוכל להיבטל אחר שכך קראוהו אביו ואמו. והתוספת לאברהם אינה משנה שמו - ורי' עוד על כך בפרק: מועד קריאת השם, הערה 9).

וכן הובא בספר "אדרת אליהו" (האתמרי) ח"א פאה פ"א פ"ס' י"ח: "...הנה זה המאמר מורה באצבע שמות האדם אינן נופלים על צד המקרי בפי אביו ואמו, כי אם ששימת השמות בהשגחה פרטית שמשים הקב"ה בפי אביהם שישמו אותו שם לרמוז בו המאורעות העתידין לעבור על האדם ולהודיע שהכל גלוי וידוע לפניו".

בספרי חסידות: "אגרא דכלה" (לרצ"א מדינוב, מח"ס "בני יששכר) ויקהל ליה ל' ("ראו קרא ה' בשם בצלאל וכו'"): "והנה האדם, אביו ואמו קוראין לו שם, אבל מהשי"ת יצא הדבר לקרוא אותו בשם כפי השורש שבנשמתו (ואם האדם לא יקלקל את שמו הנה מוכן אל השלימות אשר לזה נוצר וכו'); וזו היתה מוכנתו הנשמתית של בצלאל (ולהעיר כי מכאן משמע שביכולתו של האדם "לקלקל שמו"). וכן כתב בסי' "באר מים חיים" עה"ת - פי' בראשית ב' י"ט: "... שם הנקרא לאדם בעת הולדו ודאי רוב ככולו מזדמן מאת הקב"ה כאשר הוא שמו למעלה והוא חיותו של אדם כל ימיו כאשר הוא חי על פני האדמה וכו'" (ומכאן נבעה הסתייגותו משינוי שמו של חולה). וכן בספר "עמוד העבודה" הנו', בדרוש השלום ד"ה "יעפ"ז פרשתי - ...הנה האריז"ל כתב, והובא במשני חסידים במס' מילה וז"ל: השם שקורא אדם לבנו בשעי המילה, הקב"ה מזמינו בפיו כי זהו שם

כלל אינם מודעים לכך, עם זאת בחירתם אינה מקרית, ומגבוהה הושמה בפניהם. מובן מאליו שגם הקביעה כי מקור השמות עליון, אינה אלא פועל יוצא של אותה השקפה בדבר מהותם ומשמעותם הפנימית של השמות.

ה. מתוך אותה תפישה המעמיקה במהות השמות ובהתאמתם הממשית לאדם, נבעה יכולתם של חכמים אחדים¹⁴ לרדת לשורש

נשמתו בעולם העליון, כי האותיות של שם נשמת אדם הם דוגמי אור נשמתו". וראה עוד בספר "טעמי המנהגים" - מאמר אל טטוש תורת אמך, עמי תקנ"ה בהערה: "... ועתה פוק חזי עד היכן הדברים מגיעים כי שם הנקרא לאדם בהוולדו וְדאי מזדמן מאת השי"ת כאשר הוא שמו למעלה, והוא חיותו של אדם כל ימיו"; ור' עוד שם בקווי"א ס"ק ל"ו - מספר הגלגולים, על שמו הקליפתי הנוסף של כל אדם" - "... והשם שקורים לו אביו ואמו בעת שנימול הוא נכתב למעלה בכסא הכבוד וכך הוא נקרא למעלה, כי אין הדבר באקראי, כי הקב"ה מזמין אותו השם בפי אביו ואמו שיקראוהו כן" (ור' עוד שם בסי' תתקכ"ט ובהערות שם ומ"ש מספר זרע קודש. ע"יר בספר "מכתב מאלהו" ח"ב עמ' 17 - "מן השמים מסבבים שיקרא האדם בשם שהוא על פי תוכן מדותיו ואופיו", ור' שם לגבי השם "מצרים" - מלשון דוחק וגבול).

14. ובראשם ר' מאיר, שלקח לו כמקור שיטתו את מעשה משה בנחש הנחושת - כמבואר בירושלמי ר"ה פ"ק ה"ט: "מיכן היה ר"מ דורש שמותי". בבבלי יומא פ"ג ע"ב - אחר המעשה המובא שם - הצטרפו לשיטתו זו גם ר' יהודה ור' יוסי, אשר "לבסוף הוו דייקי בשמא". במדרש ב"ר פמ"ב ח' הוסיפו כי גם ריב"ק היה דורש שמות, וכן הובא במדרש רות רבה פ"ב פ"ס' ה' ובתנחומא (בובר) נשא ל"ג. וראה תנחומא (בובר) בראשית ל': "אמר רבותינו, כשהיה ר' מאיר רואה אדם היה למד משמו, ומשמו היה יודע מעשיו"; וכן הובא בילקו"ש רמז תמ"ט. ואף על הגר"א נאמר ("קול התור" פרק ג' י"ז) "רבינו היה נוהג לדייק בשמו של כל אחד, כמו שאמרו בגמ' על ר' מאיר... ומעשה שהיה בפני וכו'"; וראה שם פ"ס' י"א על הדרכים למצוא שמו וייעודו של כל אחד מישראל. וע"ע בספר "זכר דוד" מאמר אי פרק פ"א מדי"ה "ויבילקוט" ואילך.

ולהעיר כי במדרש תנחומא בראשית הנז' נאמר: "...אילו זכו הדורות היה הקב"ה קורא שמותם כשם שקרא לאדם ולחיה... וכן אתה מוצא כשהיה הקב"ה רואה צדיק נולד הוא בכבודו קורא אותו שמו... ואילו זכו הדורות היה קורא שם לכל אחד ואחד ומשמו היה מודיע מעשיו... ללמדך שאילו זכו הדורות היה הקב"ה קורא שמותם וכו'"; (וכן הובא בילקו"ש ישעיה רמז ש"ג). ואם מתד גיסא שמענו מכאן השתקפות מעשי האדם בשמו, הרי מאידך גיסא שמענו שזו מדרכו של הקב"ה לבדו - ולא זכינו לה, ואילו מדרכם של החכמים משמע שהדבר נוהג גם היום, בשמות הניתנים ע"י בני אדם! אכן אפשר שההבדל הוא בין שם המבטא מפורשות וברורות זיקה למעשים - וזו דרכו של הקב"ה - ובין שם המבטא דברים ברמזיה בלבד, שרק חכמי לב יכולים לרדת לשורשה ולעומקה ולחשוף משמעה וסודותיה.

תכונת נפשו של אדם בהסתפקם אך בידיעת שמו. יכולת זו וידיעה זו לא היו ערטילאיים גרידא, אלא הביאו לשינוי התנהגות החכמים על סמך אותה דרישת-שמות, ומצינו שנמנעו חכמים להתאכסן אצל בעל שם מפוקפק, בהנחה ששמו המפיקפק מעיד גם על מעשיו.

אמנם דרך זו של הסקת מסקנות מעשיות על סמך שמו של אדם, דרך זו ייחודית לחכמים מסויימים. לעומת זאת עצם דרישת השמות, זו כבר נחלתם של רבים, והיא מצויה ושכיחה אצל חז"ל¹⁵. דומה שגם

15. חז"ל - לכל אורך ורוחב ספרותם. כך לדוגמא: ברכות ז' ב' (ראובן, רות) יומא י' א' (אחימן, ששי ותלמי) שם פ"ג ב' (כידור, בלה) מגילה י"ד א' (יסכה) שם שם ב' (זבורתא וכרושתא. ור' יקב בשמים" להר"ר מרגליות, אות נ"ט - והערות לשם "ילתא". ושב והעיר לכך בספרו "לחקר שמות וכינויים בתלמוד" עמ' ל"ט, עייניש). סוטה י"ב א (עזובה) ב"ב צ"א א' (אמותיהם של אברהם והמך - זה טהור וזה טמא) שם קמ"ג ב' (חושים; ועיי"ש בתוסי ד"ה "שהיו לו וכו" - על שם התניד), ובירושלמי ר"ה פ"ג ה"ט (כידור) - וכהנה הרבה. ובמדרש בייר פמ"ב ד' (אחז) ושם ה' (כוש, נמרוד ואמרפל) ושם ח' (ברע, ברשע, שנאב, שמאבר, וכן שם העיר בלע) ושם ט' (עמק השדים, עמק שוה, עמק סוכות) פי"ו ו' וכן פל"ז י' (יקטן) פכ"ה ב' (נח) צ"ד ו' (בני בנימין) פע"א ד' (עשו, ישמעאל, עולי הגולה, שמות המרגלים ושמות השבטים) רות רבה פ"ב ה' (אלימלך, נעמי, מחלון וכליון) קהלת רבה פ"ז ג' (שפרה ופועה). ובתנחומא (בובר) בראשית ל' (כידור, לבני, שמעי וחברוני) שם נשא ל"ג (שמות הנשיאים) ובתנחומא (רגיל) האזינו ז' (מרגלים - שמוע בן זכור, שפט בן חורי, יגאל בן יוסף, פלטי בן רפוא, גדיאל בן סודי, גדי בן סוסי, עמיאל בן גמלי, סתור בן מיכאל, נתני בן ופסי). ובזוהר בראשית נ"ח ב' (נח, ער - ור' הגהות "דרך אמת" שם) וכן ר' שם ס' א' וקכ"ז סע"ב (ראובן) ושם שמות קע"ט ב' (ירמיהו וישעיהו - ור' בזה פסדרי"כ (בובר) קט"ו סק"י וקהלת רבה על א' ובי' ושם רכ"ג א' (בצלאל) ושם ויקרא ע"ה ב' (אלעזר).

ואכן ענין זה של דרישת שמות היה כה פשוט ומבואר לחז"ל, עד שקבע רבי יוסי בן דורמסקית בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים (ספרי דברים א' ס"ה): "... אין מקום שנקרא אלא על שם המאורע וכו" (ור' כיו"ב ברש"י דברים א' א'). הרי לך שכל שם ושם, לצד פשוטו מצוי בהכרח גם מדרשו.

ובאמת דרך זו קדומה ביותר, וכבר נזכרה מפורשות בתנ"ך עצמו בהרבה מקומות, כגון: בראשית ד' כ"ה (שת) י' כ"ה (פלג) י"ז ד' ואילך (אברהם) ושם ט"ו ואילך (שרה) שם ל' כ"ג-כ"ד (יוסף) ל"ב כ"ו (ישראל) שמות ב' כ"ב (גרשום) שמואל א' כ"ה כ"ה (נבל) רות א' כ' (נעמי-מרה) דברי הימים א' ד' ט' (יעבץ) דה"י ב' כ' כ"ו (עמק ברכה) וכהנה הרבה. וראה מש"כ ר"י קיל ב "נספחות" לספר "ידעת מקרא" - דהיי"ב עמ' 36 ואילך, ושם האריך בדבר השמות ומשמעם בתנ"ך.

ור' מש"כ בזה ר' אליהו הכהן האתמרי בספרו "אגדת אליהו" ח"א פאה פ"א פ"ס י"ח - על שאלת הגמ' "למה נקרא וכו" - דמה שואל למה נקרא כך, שהלא אביו או אמו ששמו אותו לא כווננו לשום דבר, אלא מוכרח דכיון שהשם הוא מהקב"ה

מידה זו, שורש צמיחתה באותה קרקע פוריה של שמות מהותיים - לא מקריים ונטולי משמעות. לכן אנו מוצאים, בדורות מאוחרים יותר, חכמים הממשיכים דרך זו¹⁶ ודורשים שמותיהם של נביאים וכן של מלכים; והרי זו מידה ישראלית מצויה ושכיחה.

שמשים השם בפי האב או האם שיקראוהו כך, לכן שואל למה נקרא וכו"ו (ונקט שם דוגמאות מרות, נמרוד, יצהר ועוד). וראה עוד ב"ספר חסידים" מהדווי ויסטניצקי - פריימן סי' תתי"ר, על דרישת שמותיהם של ירד ומתושלח. עו"ר בשו"ת "המצרף" לר' משה קוניץ ח"א סי' ע"ד - דרכם של חכמים בדרישת שמות (ור' שם לגבי חיזר).

וע"ע באורך בחוברתו של ר' צבי קפלן "בהלכה ובאגדה" (ירושלים תשי"ד) "מדרשי שמות", עמ' נ"ח-קמ"א; ושם הרחיב בדוגמאות רבות ביותר (ור' הערות על מניינו של צונץ) וראה שם ניתוחו והדגמותיו לאופנים השונים אשר ציינו חז"ל בנוגע לדרישת שמות. וכן ר' שם - פיסי' ד' - על שמות באופן של פסידונים, כאשר שמו האמיתי הוא אחר, והשם הנדרש הוא כינוי מסיבה מסויימת (כלאב - דניאל, מפיבשת - איש בשת, ר' מאיר - ר' נהוראי, לפטי - פלטיאל בן ליש, אסתר - הדסה, ועוד הרבה כיו"ב). ולענין זה ר' עוד מאמרו של הר"ר מרגליות "פסידונים בתלמוד" הנדפס בראש ספרו "לחקר שמות וכינויים בתלמוד", ושם האריך בדוגמאות לשמות אישים הקרויים ומכונים ע"פ מאמרם, אומנותם, מעשיהם, תכונתם וכיו"ב. וראה שם לאורך כל הספר על הקבלות בין שמו של אדם ובין נושאי עיונו, אמריו ושמעותיו.

16.

בדרך זו הלך אברבנאל, נבואו לדרוש שמותם של נביאים. ראה הקדמתו לספר יחזקאל: "... שמות הנביאים לא יחשוב אדם שהיו מפעל הבחירה ורצון יולדיהם, אבל מן השמים בדרך השגחה נמשכה קריאת שמותיהם מסכים עם פעולותיהם ומעשיהם". עפ"י ביאר שמותם של: ישעיה, ירמיהו, יחזקאל, הושע, יואל, עמוס, עובדיה, יונה בן אמיתי, מיכה, נחום, חבקוק, צפניה, חגי, זכריה, מלאכי; ואף שמואל, נתן, גד, אחיה, אליהו ואלישע. "יוכה שאר הנביאים כולם כשתעין בשמותיהם תמצאם מתייחסים למעשיהם ונבואותיהם". ואכן על ישעיה וירמיה כבר מציינו דרשות קדומות: ראה זוהר תצוה קע"ט ב' ובפסדר"כ (בובר) קט"ו סק"י ובקהלת רבה א' י'. [בנושא זה של הקשר והזיקה ההדוקה שבין השם ובין השליחות הנבואית - ראה באורך בספרו של יהודה דביר "ייעודה של השליחות בשם המקראי" (אוצר המורה, תשכ"ט); ובניסוחו: "השם, כדוגמת השליח הקרוא בו, שוב לא יהא גילוי של עצמו, אלא גילוי של האידיאה" (שם, עמ' 29). ומכאן כי הבנה נכונה של השם, עשויה לחשוף תכלית ייעודו של הנביא. ור' עוד שם עמ' 30, מדברי א. י. שפירא].

גם בעל "תפארת ישראל" הלך בדרך זו, בהנמקתו את שמותם של המלכים אשר היו לישראל. ראה בפירושו למשניות שקלים ("בועז") ריש פרק ו': "רוב המלכים, כשתדקדק בהם תמצא ששם מורה על מה שאירע ביניהם"; ור' שם ביאורו - על סמך הנחה זו - לשמותם של: שאול, דוד, שלמה, ירבעם, רחבעם, אסא, יהושפט, אחיזהו, יואש, אמציהו, עזריה-עוזיהו, חזקיהו, מנשה, יהויקים, צדקיהו - "יוכפי הנראה נקרא שם המלכים ביום לידתם על פי נביא, וזאת מאחר ואותה התאמה

ו. בעקבות אותה העמקה בשורשם ומהותם של שמות, מוכרחים להסיק גם שלילה של שמות מסויימים; שמות "פגומים". שהרי אם אכן ישנה התאמה בין השם ובין האדם ומעשיו, הרי שלילה באדם משמעה גם שלילה בשם. מכאן נבעה הסתייגותם של חכמים מקריאה בשמות אחדים, כגון - שמות רשעים¹⁷. ואף על פי שיש מקום להסתפק אם המדובר באיסור גמור ומוחלט, ובפרט מאחר והנושא כלל לא נזכר בספריהם של פוסקי הלכה מובהקים¹⁸, יחד עם זאת דברי חז"ל מורים הסתייגות מקריאה בשמות רשעים.

אמנם "ראשונים" ו"אחרונים" פלפלו ודנו על צדדי היתר בשמות מסויימים, וזאת אחר שמצינו קריאה באותם שמות¹⁹. ברם הכלל

בין שמו ובין מעשיו - תכונתו - גורלו הינה כה בולטת, כה "נבואית".

17. בגמי' יומא ל"ח ב' דרשו את המקרא שבמשלי (י' ז') "ושם רשעים ירקב - רקביבות תעלה בשמותן, דלא מסקינן בשמיהו"; ופירש רש"י: "לא יקרא אדם לבנו שם אדם רע". מכאן ציינה הגמ' לשלילה שבקריאה בשמו של "בן קמצר", וכן מזלו הרע של הנקרא בשם "דואג". וכן ראה כיו"ב במדרש ב"ר פמ"ט א' (וכן הוא במדרש שמואל פ"א): "ושם רשעים ירקב - אמר ר' שמואל בר נחמן, שמותן של רשעים דומים לכלי קורייס, מה כלי קורייס כל מה שאתה משתמש בהן עומדים, הנחתם הם מתרפים, כך שמעת מימך אדם קורא שם בנו פרעה סיסרא סנחריב. אלא אברהם יצחק ויעקב ראובן שמעון לוי ויהודה". ומתוך ששוב אין אנשים קוראים בשמות אלה, לכן נקראים רשעים "מחוקי השם" - כמבואר במדרש ב"ר פס"ה ב' (בנוגע לעשיו) "ייתי הדין מחיק שמא ויסב להדיא מחיקת שמא". בטעם האיסור - ר' עוד בספר "נפש חיים" להגר"ח פלאגי מערכת הש' אות צ"ד ולעיל הערה 12 בדברי אוה"ח אודות רשעים.

18. לא רק שבספרי הלכה מובהקים לא נזכר איסור זה, אלא שאפילו המג"א או"ח סי' קנ"ו כלל לא ציינו במניינו ובהוספותיו שם! ור' לשון המהרש"א בחידושא"י תענית כ"ח א' ד"ה "הוא" - "משמע שאסור לקרוא אדם בשמם". אמנם עיי' בספר "שיח השדה" ח"א דף מ"ד ב', שם צידד לבסוף לומר דבאמת אין זו הוראת הלכה אלא רק קללה שירקב שמם עיי' שלא יקראו אחרים על שמם; עו"ר בספר "אוצר הברית" (וייסברג) ח"א עמ' רכ"א אות א'. וראה בשו"ת הרמ"א סי' מ"א שם התבאר גידרו של האיסור: דוקא לקרוא אחר על שמם, אך לא עצם הזכרת שם הרשע (ולכן פסק באותו מקרה של בן מומר העולה לתורה, שיזכירוהו בשמו ובשם אביו) "שהרי התורה והנביאים וכל התלמודים מלאים מזה בהזכירן שם הרשעים שעברו; ולא גרע שם הרשע משם ע"ז עצמה וכו"ו. ועיי' בשו"ת מהר"ם פדוואה סי' פ"ז אשר כתב על ענין זה "שאין לו יסוד תורה ולא יסוד נביאים" אלא מנהג חסידים בלבד. ור' עוד אריכו"ד בשו"ת "יוסף אומץ" סי' י"א אות ג'.

19. כבר תוס' דנו בדבר, ואף נחלקו בזה ר"י ור"ת - עיי' בסוגי' הני"ל דיומא, בתוס' ד"ה "דלא", דמהאי טעמא אין לקרוא ע"ש אבשלום (שאין לו חלק לעוה"ב) וכן

ע"ש שבנא; אמנם סייגו כלל זה ואמרו כי כאשר ישנם אישים נוספים הקרויים באותו שם, אזי אין מניעה מקריאה באותו שם. וכ"כ תוס' במגילה י' ב' שלא לקרוא ע"ש עפרון. אמנם מדבריהם של תוס' בשבת י"ב ב' ד"ה "שבנא" משמע דלר"י אסור לקרוא בשם כל רשע, הגם שישנם עוד אנשים הקרויים באותו שם; ושב ר"ת על סברתו זו בכתובות ק"ד ב' ד"ה "שני", עיי"ש. ברם דעת ר"י - בתוס' שבת הנז' - דכל שישנם עוד אנשים הקרויים באותו שם, הרי ניתן לשוב ולקרוא כד.

ובשו"ת "בשמים ראש" ס"י ק"צ דן על השם ישמעאל, וסבר דא"צ לדברי המדרש שעשה תשובה ורק מטעם זה להתיר קריאה בשמו, דבלאו הכי יש לומר "דכל משמותיהם נאים ומעשיהם כעורין, השם ניתן מעצמו לקרות. אבל בשם כעור או שאין לו הוראה נעימה, מתוך שנתלבש בה רשע - סימנא מילתא". ובכסא דהרסנא שם המליץ על תירוץ זה - הפוטר מדוחקם של תוס' - והביא ראה לדבריו משמותם של מרגלים אשר היו רשעים ובכ"ז שבנו ומצינו במקרא אישים הקרויים באותם שמות (פלט בן ליש, עמיאל אבי מכיר, שמוע בן דוד המלך) ומוכח שכאשר השם עצמו נאה, אין לחוש למי שנשאו (וע"ע שם, ובהערות לעשו). וראה מה שהעיר עליו החיד"א בשה"ג אות א' ערך מר רב אברהם גאון, דשם עשו אמנם אינו כעור ואולם הוראתו אינה נעימה (ולא יצחק ורבקה הם שקראוהו כך, אלא אנשי העולם, והם נתרצו לכך), ולגבי אליעזר הוסיף שהיה צדיק, ואין כל מניעה מקריאה בשמו. והלך שם החיד"א הוראתו בדומה לדרכו של הפני"י (כתובות הני"ל) המעיר על תוס' משמותיהם של מרגלים, ותחילה כתב: "אפשר כיון דאמרינן דמרגלים ע"ש מעשיהם נקראו, אי"כ אין זה עיקר השם שלהן"; ברם המשיך וכתב דלולא דברי התוס' הרי י"ל דלא אסרינן למיסק בשמיהו דרשעים אלא רק כאשר השם גופו מורה על רשעותו - כדואג - וכן כאשר מדובר בשם בלעדי וייחודי לאותו אדם ואין אחרים הקרויים כך; ברם בשמות מצויים אין כל חשש וכל איסור, ולכן בנוגע לאבשלוס אין כל קפידא. עוד הוסיף דמסתבר דבשם רגיל המצוי לצדיקים ולרשעים כאחד, לא שייכת כל הקפדה. החיד"א הנז' יישב בסברא דומה קריאת משה שם בנו אליעזר, לפי שאם השם עצמו טוב ונאה הרי אין לחוש אף אם זהו שמו של אדם רשע. ואולם - כאמור - שיטת התוס' אינה מסכמת לכך. ור' עוד בשו"ת הרמ"א ס"י מ"א, המבאר שהאיסור הוא רק בשם שהוא בלעדי לאותו רשע, אך בשם המשותף לרבים אין לחוש.

וע"י בתו"י ובריטב"א לסוגי' דיומא הני"ל - אם עשה הרשע תשובה, אי שרי לקרוא בשמו; וכן ע"י בפסקי התוס' לסוטה - אות כ', אם בשביל עון אחד כבר מוחזק לרשע לענין זה. וראה עוד מ"מ ומקורות הרבה לענין זה, ב"ספר הברית" (פירוטינסקי) עמ' ש"ז-ש"ח, ובספר "אוצר הברית" (וייסברג) ח"א עמ' רכ"א - אם מדובר בעבירה אחת אך תמידית - (כבן קמצר); אם היה צדיק מעיקרא - והחמיץ (מרגלים); כאשר יש לו חלק לעוה"ב; על שמותם של מיכה, טיטוס ועוד. וב"ספר חסידים", מהדו' ויסטינצקי-פריימן ס"י תת"ר, נאמר שהתקבצו שנותיהם של חנוך ושל למך "לפי ששמו כשל חנוך בנו של קין, ולמך לפי ששמו כשם למך בנו של משותאל, וקין ובניו שם רשעים ירקבי". ועל כך צריך להעיר כי גם ראובן קרא שם בנו - חנוך! (ור' שו"ת "תשובה מאהבה" ח"א ס"י ל"ה, אשר העיר על כך מצד אחר ור' הלך הערה 23). וע"ע בתוס' גיטין י"א א' ד"ה "ה"ד שמות מובהקין" בנוגע לשם שבתאי - שבת. וראה עוד הערת החת"ס (שו"ת, אהע"ז ח"ב ס"י כ"ב) בנוגע לשם "זמחה" (המופיע בדח"א י' ה') ובנוגע לשם קרח -

העולה מדברים אלה מורה כי מקור שורשה של אותה הסתייגות נובע מאותה התאמה וזיקה ישירה שבין האדם ובין שמו; ואם האדם שלילי - כך גם שמו. לפיכך מוטב להימנע מקריאה בשמות מעין אלה.

ז. מאותה סיבה, ובהמשך לאותו טעם, סברו "אחרונים" כי מוטב להימנע מקריאת שם אשר נושאו הקודם ניוזק²⁰. גם הימנעות זו נובעת

שקראו בו בית לוי לבנם, הגם שהוא משמות אלופי אדום (ולהערה זו שב וציין החת"ס גם בפירושו לתורה - מהדוי רי"ג שטרן - ריש פרשת קרח) וכן קריאת השם שאול - הגם שקדמו "שאול מרחובות הנהר" ממלכי אדום; וסבר ליישב: "אולי לא ידעו עדיין מה שאמר דהע"ה ברה"ק אשר שם שמות בארץ ולא נזהרו", ולכן בתקופה הקדומה לדוד מצינו קריאה שכזו. עוד הוסיף כי "השם שאול שרגילים לקרותו שואל, ואין ספק שהוא מטעם הני"ל, ותנה קראה בנה שמואל כי מה' שאלתיו ולא קראתו שאול מלשון שאלתיו והפסיקי התיבה במ"ס, אין ספק אצלי כי היתה נזהרת בזה מטעם הני"ל, וקיש אבי שאול לא נזהר וחזי מה עלתה בי וכו"; וזה היה סיכומו, כי "אין ללמוד מדורות הראשונים". וראה עוד בשו"ת "המצרף" (לר' משה קוניץ) סי' פ"ז בנוגע לאיסור לקרוא בשם רשעים, והערנו בנוגע לשם מנשה (אם כי י"ל כמ"ד שעשה תשובה) ועיי' שם בסי' ק"ד. ולהוסיף כי שכחים וידועים השמות יהודית - כשם אשת עשו, וזרח - כשם נכד עשו! עוד להעיר משמו של הפרשן-הפייטן הקדום, ר' יהודה בן בלעם! ועיי' בספר "זכר דוד" (לר' דוד זכות) מאמר ראשון פרק פ"ב, ובספר "זכרון ברית לראשונים" חלק המלואים סי' י"ב עמ' 252, ובשו"ת "המאור" (ספר היובל) ח"א עמ' קל"ה, ובשו"ת "אז נדברו" חייג סי' ע"ב.

20. בין אם מדובר במיתה משונה, בין אם מדובר במיתה בגיל צעיר, בין אם מדובר במי שכל ימי חייו היה מדוכא בייסורין וכל כיו"ב. עיקר הדיון בכך נסב על קריאת בן שני אחר הראשון שמת; ועל זה העירו מדברי פירוש המיוחס לרש"י בדברי הימים א' ג', שם נזכרו אלישמע אליפלט פעמיים - שלא כשמואל ב' שם נזכרו רק שבעה, עיי"ש. וביאר שם דאחר שאליפלט מת נולד לו - לדוד - בן אחר "ונקרא שמו כמו כן אליפלט"; וכיו"ב לגבי אלישמע, אשר גם הוא מת, ונקרא אחיו על שמו - באותו שם! ור' כיו"ב גם בד"ק שם, וכן בפירושו לשמו"ב פרק ה' ד"ה "שמועי".

ואכן בשו"ת "אדני פז" סי' כ"ה הביא משם ראייה להתיר קריאת שם אחר שמו של בן ראשון שמת, וסבר להתיר גם קריאת שני בנים באותו שם; וראה שם בסי' ל"ד שהביא ראייה להתיר זאת, מדברי רש"י בפי' מי שהיה נשוי בענין בני רב חסדא אשר שמותיהם היו שוים; ואולם בהשמטות שם שב ופקפק בראייתו, דיתכן שהיה שם שניו קל, ולכך עדיף שלא לקרוא השני באותו שם במדויק, וכן מוטב גם להימנע מקריאת שני בנים באותו שם; וראה עוד שם הערתו על הראייה הנו' מבני רב חסדא, אם יתכן שהיו תאומים. ועיי' בפת"ש יו"ד סי' קט"ז סק"ו המביא מדבריו, ומוסיף דענין זה של מזל רע שייך בכל אחד, אף כלפי זה אשר אינו מבני המשפחה ומשתמש באותו שם. ובשו"ת "תורת נתנאל" סי' כ' כתב דמותו לקרות אחר המת, וראייתו מדברי רש"י הני"ל. ובשו"ת "בית יצחק" יו"ד ח"ב סי' קס"ג לפלג ודן באותה ראייה מבני דוד (וחילק בין העניינים: קריאה עייש המת שרי,

מאותה סיבה: זיקה הדוקה בין השם ובין נושאו. ואם נוכחנו לדעת שהיה שנשא שם זה והוזק (באופן ניכר ובולט, בענין המציין ומבליט אותה אישיות) הרי בודאי מוטב להימנע ולא לקרוא במדויק אותו שם.

ח. כך גם מצינו הימנעויות נוספות מקריאה בשמות מסויימים, כגון: שמות הקודמים לתקופת אברהם אבינו. הטעם שניתן להימנעות זו היה, משום "דלא מסקי" שם אלא בשם מי ששמר את התורה כולה"²¹.

וקריאת שניים באותו שם יש לאסור, וזאת מחשש בלבול ביניהם). אמנם בס"ק ג' כתב דיש לחוש דרע מזליה וכדמוכח מייבוס, שהוציאו חז"ל מקרא מפשוטו ומנעו קריאה בשם האח עצמו! ועיי' בשו"ת "אפרקסתא דעניא" סי' ק"א אשר האריך בענין זה, והעיר על אותה ראייה מייבוס.

וראה הערתו של המהרש"ל בשי"ש גיטין פרק ד' סי' ל"א, וכן ר' בבי"ש הל' גיטין - שמות אנשים ובאה"ט שם סי' ל"ז, בנוגע לקריאה בשם ישעיה וירמיהו, ובשו"ת "ונטע שורק" יו"ד סי' נ' העיר על השם ישעיה (דרע מזליה, שמנשה הרגו במיתה קשה) וכן על השם גדליה, וכן שמו של רשבי"ג - הקרוי ע"ש זקנו שה"י מעשרה הרוגי מלכות; וסבור שבניינים אלה גם שינוי קצת מספיק, בפרט כאשר ישנם רבים הנושאים אותו שם. ור' שם מסקנתו דכל החשש אינו אלא רק אם מכוון לאסוקי שם האיש דרע מזליה, ברם כאשר אינו מכוון אליו, ויש עוד הקרויים כך - לא קפדינן (וראה שם אם יש הקפדה יתירה אצל אב לבניו או גם לכל אדם, וכן אם יש הבדל לקולה כאשר מדובר בנן מאשה אחרת). וראה גם בשו"ת חת"ס אבה"ע"ז ח"ב סי' כ"ה בנוגע לשם עקיבא - עקיבה. (ור' בח"א סי' ע"ו ד"ה "היסוד הרביעי" - מובא בפתי"ש שם סי' י"ט סק"ג ד"ה "ושם הזכיר") וכן ראה שו"ת "דברי מלכאל" ח"ג סי' ע"ה, ובשו"ת אגרו"מ יו"ד ח"ב סי' קכ"ב, וכן ראה בשו"ת "שאלת יצחק" סי' קס"ג-קס"ד בנוגע לקריאה אחר קדושי השואה; וראה אריכו"ד ב"ספר הברית" (פירוטינסקי) עמ' שי"א-שי"ב, וכן בסי' "אוצר הברית" (וייסברג) ח"א עמ' רכ"ג-רכ"ה, ועיי' בשו"ת "בנין אב" סו"ס נ"ה.

בנוגע לקריאה על שם מי שהיה עני וכן ע"ש צדיק אשר היה בעל ייסורין - ראה סוף תשובה ק"א בשו"ת "אפרקסתא דעניא", שהסיק דע"ש עני אין לחוש, שזה דבר הנגזר עליו מראשית ההריון, מה גם שהחוש מעיד דאין קריאה ע"ש עני גורמת עניות, ואף קריאה ע"ש צדיקים בעלי ייסורין, הרי י"ל שייסוריהם טבעים דוקא מגודל צדקותם (עיי' שם) ואדרבה נפיש זכותם.

ולהעיר לסגולה המצויינת משמו של הגר"א, והובאה בסי' "עליות אליהו" הערה נ"א (דף כ"ז א'): "...סגולה לקיום בנים, שהילד אשר יוולד לה יקראוהו בשם אחיו המת אשר מת לפניו באחרונה עם עוד הוספה שם שני חדש, והחדש לראשונה ושם המת לאחרונה וכו'", וצויינו שם עדויות לקיומה המעשי של אותה סגולה (משם הר"ל). ובנוגע לכך ראה דבריו של ר"מ אריק בספרו "מנחת פתים" יו"ד סי' קט"ז, ובשו"ת "אפרקסתא דעניא" סי' ק"א ד"ה "והעיקר".

21. כלשונו של המב"י"ט (שו"ת ח"א סי' רע"ו) אשר העיר ראשונה לענין זה, בכותבו: "... נ"ל משורת הדין שאין להעלות שם מאברהם ואילך (קודם לכן)... ולא יקר

אמנם כבר היה שהרהר על מקור אותה שיטה²², בפרט אחר שמוצאים
אנו גדולים וטובים הקרויים באותם שמות²³. לפיכך כלפי הימנעות זו,
רבים שהסתייגו ממנה ושללו.

בישראל לכתחילה שם אדם ולא נח... אפי' שם ועבר, דלא מסקי' שם אלא בשם
מי ששמר את התורה כולה. והנקרא בשם יפת וכיוצא בו מאשר קדמו לאברהם
אינו בכלל מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו גדול בשי"ט ונפטר בשם טוב
וכו"ו. נמצא סבור שקריאה בשמות אלה משפיעה על תכונתו של אדם, ועלולה
להפקיעו מעולה של תורה-שלימה כהלכה.

22. ראה משייך להעיר עליו בכנהי"ג יו"ד סי' רס"ה אות ח', דמצינו באמוראים ר'
בנימין בר יפת! ועי' בשהי"ג להחיד"א אות א' ערך מר רב אברהם גאון, אשר ציין
כי בסי' "מכשירי מילה" כתב שאכן יתכן שאותו יפת לא היה גדול בתורה; ודחאו
החיד"א דבספר יוחסין מנאו בין האמוראים (אמנם "סדר הדורות" כבר העיר על
כך) עיי"ש. ובכלל תמה החיד"א למקורו של המבי"ט אשר לא ציין כל סמך
לדברים אלה, וכנראה קבלה קדומה היתה בידיו על דבר זה. ואולם על כך צריך
להעיר ממנהג העולם לקרוא בשם אדם, יפת, מהללאל וכיו"ב; ומצויים היו בימי
התנאים והאמוראים. ועיי"ש בהגה מנחם ציון הסבור לשיע שיטת המבי"ט
ממקור בסי' חסידים, וראה מקורותיו שם בסי"ק כ"ח ובסי"ק כ"ט, וראה עוד
בקוטי' "שארית ציון" הנדפס בסוף הספר - סעיף ה', וראה עוד אריכו"ד אצל
החיד"א בשו"ת "יוסף אומץ" סי' י"א אות ג'. ועי' בשו"ת "המצרף" (לר' משה
קוניץ), בנוגע לר' בנימין בר יפת, אשר אינו קרוא על שם בנימין שבתורה, וגם
אביו לא נקרא עיי"ש יפת התני"כ. ור' שם בסוף התשובה - הערתו משם אבי התנא
עקביא בן מהללאל, "ומעולם לא נזהרו בזה וקראו בשמותם אדם נח וכמותם".
ועי' ברכ"י יו"ד סי' רס"ה אות ו', שו"ת "זרע יעקב" סי' ל"ה, סי' "זכר דוד"
מאמר ראשון פרק פ"ב, וכן ר' בסי' הברית הנ"ל עמי' שיי"ט ובסי' "אוצר הברית"
הנ"ל עמי' רכ"ד-ה', ובסי' "כבודה של תורה" - יתרו י"ח ד'.

23. עי' שו"ת "תשובה מאהבה" ח"א סי' ל"ה המעיר על כך שראובן קרא לבנו חנדן
אף ששם זה קדם לאברהם (והובאו הדברים בפת"ש יו"ד סי' רס"ה סק"ו. ור'
משה"ע לעיל הערה 19). כן ראה הערתו של הר"ר מרגליות בספרו "קב בשמים"
אות נ"ט לאגדת אסתר פ"ה - א"ר חנין א"ר אדם, ובגמ' ב"ב ק"ט - אהרן, ובגמ'
ב"ב קע"ד ב' וערכין כ"ג ו' - משה בר עזרי; וזאת למרות דברי החיד"א בשהי"ג
הנ"ל אות מ' בערך רב משה גאון - שאין תנא או אמורא בשם משה! ור' גם בדבריו
בערך מר רב אברהם גאון אודות נדירות שמו של אברהם בין תנאים ואמוראים,
וכן השם יצחק בין התנאים תופעה המצריכה ביאור וטעם. וראה ב"נספחות"
לספר "ידעת מקרא" - דהיי"ב עמ' 45, על שמות שאינם חוזרים ושבים בתנ"ך;
כגון: אברהם, יצחק ויעקב, וכן משה ואהרן, (ולהעיר כי בסי' "נועם אלימלך"
פרשת לך-לך ד"ה "אחר הדברים האלה", נקט כדוגמא דוקא קריאה בשם
אברהם). כאמור, כל אלה שמות אשר נדירותם - לכהפ"ח בתקופות מסויימות -
בולטת, ומצריכה ביאור והסבר. ועם זאת, דומה שנדירות זו אינה מבטאת איסור,
שהרי מוצאים אנו שכחות ורבויו קריאת שמות אלה בתקופות מאוחרות יותר,
ומיעוט גם באותה תקופה עצמה.

ט. הקפדה נוספת הינה הימנעות מקריאת שמות לא-ישראליים²⁴. אף כאן עלול שם "פגום" שכזה להשפיע שלילית על נושא אותו שם. לעומת זאת הענקת שם ישראלי - זכות היא, ומסימני הגאולה.²⁵

24. ראה "ספר חסידים" ס"י תתשל"ט: "...לפיכך סמך זה ספר תולדות אדם לפסוק לקרוא בשם ה' - לקרוא לענר בשם ה', שמו של יהודי". ועיין בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד ס"י קס"ט (הוב"ד ב"דרכי תשובה" ס"י קע"ח ס"ק י"ד) אשר סבר כי זהו איסור דאורייתא להידמות לנכרים ולהיקרא בשמם, והפליג בחומרת המעשה. ועיי' בשו"ת מהרש"ם חיו"ד ס"י קצ"ט בנוגע לאנוסים הנאלצים להמשיך לשאת שמותם הנכריים מחמת הכרח וצורך גדול (ור' בספר "אוצר הברית" הנו", ח"א עמ' רכ"ב). וראה לשון תשובתו של ר"ת בתוס' גיטין ל"ד ב' ד"ה "והוא דאתחזק": "חלילה להזכיר שם עובד כוכבים בתורת משה וישראלי" (ועיי' בשו"ת חת"ס אבה"ע"ו ס"י קי"ח ושו"ת מהר"ם שיק הנו', בסוף הסימן; וכן עיי' בשו"ת "אהל אברהם" - קארפלעס - ס"י מ"א אשר האריך בדבר השלילה שבציון שמות לועזיים, ואפילו לצורך הרשומות האזרחיות; ועיי' בשו"ת "המאור" (ספר היובל ח"א עמ' קל"ו) עו"ר בספר "טעמי המנהגים" במאמר "אל תטוש תורת אמך" (עמ' תקנ"ה, בהערה) על השלילה שבקריאה שבשמות לועזיים, ועל ההשפעה השלילית שהיא גורמת; וכן ראה אריכו"ד בספר "זכרון ברית לראשונים" חלק המלואים ס"י י"ב עמ' 253; וכן ר' בספר "הנהגות החינוך" עמ' כ"ט. אמנם עיי' בשו"ת "המצרף", לר' משה קוניץ, ס"י פ"ט, אשר שלל מכל וכל התפיסה האוסרת לנקוב שם יהודי בשם משמות העמים: "... כי מעולם לא עלה זאת על דעת חכם מחכמי ישראל, ויהי להפך בכל דור ודור ובכל מחוז ופלך שוו שמות בני ישראל לשמות בני העמים ולאומים במישרים". והאריך להוכיח זאת בראיות רבות, כשמות: אסתר, עורב, שבתאי, אבדן, נימוס, טבי, מנימין, חלפתא, חרסום, ורבים נוספים כיוצא באלה; עיי"ש. (יתכן שאגב כך יש מקום להעיר ללשון "לקוטי מוהר"ן ח"א קטע ל"ג ס"ב": "... בכל לשונות העכו"ם יש שם אלקותו המחיה אותה" - והאריך בענין זה - אם כן גם בלשון העכו"ם, וכן גם בשמותם, ישנה בחינה סוקרית?). ולהוסיף להעיר בזה ללשונה של הגמ' בגיטין י"א ב': "רוב ישראל שבחוץ לארץ שמותיהן בשמות עכו"ם!" (ועיי' בשו"ת מהרש"ם הני"ל, ור' מה שהעיר בזה).

ועיין עוד בספר "זכר דוד" (לר' דוד זכות) מאמר ראשון פרק פ"ב, אשר האריך בדבר מניעת שמות לועזיים, ועם שציין לדברי שו"ת "המצרף", כתב דעדין לא הותרה הלצוה, ואותה תופעה יש לתלות בקלקול הלשון ובשיבוש השפה בזמן הגלות, אך אין זה מתיר היגררות והיטמעות בדרכי נכרים. וראה עוד בשו"ת "צמנת פענח" ס"י רה"ע, ושם חילק והבדיל בין שני סוגי כינויים בשמות לועזיים: "... היכי דמתרגם שמו של לה"ק בביאור שאר לשון לא איכפת לן כלל. אבל אם משנה לשם אחר ודאי אסורי", ואכן ציין כי "כל שמות הספרדיים כן, בלשון ערבי, תרגום של לה"ק".

25. הלוא כך אמרו במדרש (שמו"ר א' כ"ח, וכן ראה ויק"ר ל"ב ה', במדב"ר כ', שיהשיר ד' פסוק י"ב - ועוד הרבה, כניסמן במסורת המדרש שם): "... בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, אחד שלא שינו שמותם וכו'"; הרי שזה היה נדבך יסוד לגאולה. וראה הערתו של החיד"א בספרו "פני דוד" עה"ת - פרשת מטות

י. לצד דברים אלה ראוי לציין, כי מוצאים אנו גם הסתייגות מקביעה מוחלטת של זהות והתאמה תמידית, מחוייבת ומוכרחת בין האדם ובין שמו. הד מהסתייגות שכזו עולה ברורות מדברי המדרש אודות אותם אישים אשר "שמותיהם כעורים ומעשיהם נאים - שמותיהם נאים ומעשיהם כעורים"²⁶. אותם מקרים - והדוגמאות שציינו בהם - מורים כי רק בדרך *לזכ* ניתן לדבר על אותה התאמה, אך לא בדרך קבועה ותמידית.²⁷

אות ח': "לכאורה אינו מובן בעצם מעלה זו, ושתהיה סיבה מהסיבות לגאולתם. הגם דיש ליישב כי מזה נמשך שמירת היהדות, מ"מ אינו מתיישב היטב כאשר עיניו יחזו המעיין. אך עפ"י האמור הוא באמת מעלה דכיון דהשם הוא כפי נשמתו הקדושה, בהחליף השם פגע בנשמה ח"ו". וראה עוד משי"כ החיד"א בענין זה בספרו "דברים אחדים" דרוש י"ח. עו"ר בספר "גבורת ה"י" למהר"ל פריק מ"ג: "גאולה של מצרים היה בשביל שלא היו מתאחדים עם מצרים", והאר"ך בהסבר הענין, עיי"ש.

26. מדרש ב"ר פע"א ד': "ארבע מדות נאמרו בשמות יש ששמותיהם נאים ומעשיהם נאים, יש ששמותיהם כעורים ומעשיהם כעורים, יש ששמותיהם כעורים ומעשיהם נאים, ויש ששמותיהם נאים ומעשיהם כעורים". וכלפי שתי המידות האחרונות הובאו דוגמאות משמו של עשו (ואינו עושה) וכן ישמעאל (ואינו שומע) מחד גיסא, ומשמות עולי הגולה מאידך גיסא. ואכן בנוגע לשמותם של שבטים אמרו "אין שמותן של שבטים עכור להם אלא חמות להם" - כלומר מתאים היטב. ברם כאומר זו מידה אחת, וישנן המידות האחרות... וראה לשונו של "עץ יוסף" על אותו מדרש: "... רוב דרך השמות הוא להיות בהם קצת מהבלבול ואינם צודקים במכוון על טעם השם וכו'". ולהעיר ללשונו הבוטא של שו"ת "עשה לך רב" ח"ז סי' מ"ט: "... ודאי לא יתכן שהשם שאדם יבחר לבניו הוא יתניב להקב"ה את מפעלות בני אדם", אם כי גם הוא הסכים וביאר שיש בשם משום הוראה על הצפוי לו בעתיד או על אופיו וכיו"ב. ורי עוד לעיל בהערה 13 - אודות האפשרות "לקלקל" שמו; וכן ר' שם דברי סי' "באר מים חיים" על "רוב ככל" השמות - לא כולם; וכן ראה לעיל הערה 10 - כי רק "לפעמים השם גורם". וכן ראה בשו"ת מחנה חיים" ח"ג אבהע"ז סי' מ"ג, חלוקתו את השמות לשלושה סוגים: אלה שבנבואה וברוה"ק המעידים ומורים עתידות מעשי הנולד; אלה שהם אך ורק לזכר אבותיו ורבותיו; ואלה שטעמם ונימוקם בצידם ובמשמעות שם; ושני האחרונים אינם מן הסוג הראשון. ובספר "זכר דוד" הנז', מאמר ראשון פרק פ', העיר ממדרש זה על דרכו של ר"מ בדרשת שמות, והלוא אם אין התאמה לא ניתן לדרוש! "אלא ר"מ היה בחדק במשקל האותיות שבשם כפי חלקי היסודות וקלותם וחלקי חומרותיו" - ראה שם מובאותיו ממדרש תלפיות, ודו"ק.

27. סמך נוסף לאי-התאמה מוכרחת ומחייבת בין השם ובין מעשי האדם, ניתן לדייק מן האמור במדרש תנחומא ריש ויקהל: "את מוצא ג' שמות נקראו לו לאדם. אחד - מה שקוראים לו אביו ואמו; ואחד - מה שקוראין לו בני אדם; ואחד - מה

יא. בשתי דרכים בסיסיות נקטו קדמונים²⁸ באופני קריאת שמות: האחת "לשם המאורע", והשנייה "לשם האבות". על סמך דרכים אלה, אנו מוצאים החל בתקופה קדומה²⁹ ועד ימינו אלה, פיצול השמות

שקונה הוא לעצמו. טוב מכולן מה שקונה הוא לעצמו וכו" (והראיה מבצלאל, עיי"ש). מכאן משמע שאין זהות מוכרחת ומוחלטת בין "מה שקוראים לו אביו ואמו" בשעת לידתו, ובין "מה שקונה הוא לעצמו" משך ימי חייו. (ועי' בספר "מאמץ כח" לר' משה אלמושנינו, בדרש השלישי דף כ"ג ב- כ"ד א', וראה מה שכתב בפירושו עניינם של שלושת השמות והסתבס לתכונות ולא דוקא לשמות כפשוטם). אמנם אף על כך ראה מה שסבר להשיב בספר "זכר דוד" הנו' - דף ר"כ ע"ב, והביא כמה פירושים למאמר זה.

28. מדרש בי"ר סוף פל"ז: "ר' יוסי אומר, הראשונים על ידי שהיו מכירים יחסיהם היו מוציאים לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו יודעין את יחסינו אנו מוציאים לשם אבותינו. רבן שמעון בן גמליאל אומר, הראשונים על ידי שהיו משתמשין ברוח הקודש היו מוציאים לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו משתמשים ברוח הקודש אנו מוציאים לשם אבותינו".

פטר השינוי וטעמו מתבאר ב"תורה תמימה" בראשית פל"ב אות ד': "... דמפני שאנו נעים ונדים בגלות, ראוי לנו לזכור השתלשות יחסי אבות על ידי שהאבות יקראו לבניהם בשם אבותיהם של האבות המנוחים". ועי' בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סי' ז', המבאר שמאדם עד נח, האבות והבנים הלוא ראו זה את זה דורות רבים, ולכך לא היו צריכים לקרוא על שמם; משא"כ בזמננו, וזוהי סיבת השינוי והתחלת המנהג לקרוא ע"ש האבות. ובאמת כך ביאר מהרז"ו בפירושו למדרש שם

לטעמו של התו"ת הנו', היה מקום לומר שבטול גזירת הגלות יכריע כדרך הראשונה, לקריאה ע"ש המאורע; ובפרט שבמדרש שמו"ר א' מ' לא אמרו אלא רק "דרך הצדיקים לשום שם לבניהם לענין המאורע! ואולם, בכלל ישנו קושי ביישוב הגירסא כמות שהיא בבי"ר הנ"ל - ראה שם הערה במהדור' תיאודור-אלבק; מה גם שנטה להסביר כי ר' יוסי ורשב"י לא פליגי אהדדי (ר' חובי"ב הלהכה ובאגדה" לר' צבי קפלן, עמ' ס"ג-ס"ד, בהערה) ונמצא שאלו דא"ח. ור' עוד משי"כ החיד"א בשו"ת "יוסף אומץ" סי' י"א סוף אות ג', וכן ר' אריכו"ד בספר "זרע שמעון" - בראשית דף ו'. (ור' בספר "זכרון ברית לראשונים" - חלק המילואים סי' י"ב, עמ' 249, הסתייגות תקיפה מקריאה ע"ש האבות. ברם כל אותה תשובה שוללת תפיסה מהותית פנימית בשמות, וצריכה בירור. ור' הערה עליו בסי' "ברית אבות" סי' ח' אות ו', בהגהה).

29. דוגמאות המוכיחות נוהג זה הלכה למעשה כבר בתקופות קדומות, ר' במאמרו של פרופ' דב רפל "הערות לשמות פרטיים ולרשימות יחס בסי' במדבר", "בית מקרא" תשכ"ו - שנה י"א חוב' ד' עמ' 87-90. וכן ראה ב"נספחות" לספר "דעת מקרא" על דה"ב, עמ' 5-44, וכן שם בפירושו לדה"א, ג' ו"ח. עו"ר בחוב' "קדוש השם" לרי"ג פרוז, עמ' 4 בהערה. ור' לשונו של שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' קס"ט: "... מעולם היה הדרך לקרוא שם בניהם ובנותיהם על שם אבותיהם או על שם צדיקים קדושים וגאונים גדולים, שהם היו החשובין וכו"'.

לשני סוגים עיקריים. יש שהעדיפו וביכרו בחירת שם התואם³⁰ מאורע הקשור לזמן הלידה, לאותו דור, למקום וכיוצא באלה. לצידם, רבים העדיפו וביכרו דוקא קריאה 'על שם'; בין אם על שם בן משפחה³¹, בין

30. לא תמיד מדובר בהתאמה מוחלטת ומדויקת עפ"י משמעה. נראה כי במקרים לא מעטים, הנמקת השם במקרא איננה הנמקה של המצאת השם כי אם בחירתו. הא ראה, הנמקת חנה לשם שמואל (שמו"א א' כ') אף שהשם שמואל קדם הרבה וכבר נזכר במקרא (במדבר ל"ד כ' - "שמואל בן עמיהוד) ובפרט שהשם "שאו"ל" היה לכאורה מדויק יותר (ור' הערתו של החת"ס, שו"ת אבה"ע"ו ח"ב סי' כ"ח); מכאן שנימוקה מוסב בעיקרו לסיבת הבחירה ולא דוקא להמצאתו יש מאין. נראה שדבר זה עומד גם ביסודם של אי-התאמות בין נימוק ובין שם, תופעה המצויה במקרים רבים, כגון: נח, ראובן, משה גרשום ועוד. ברם מאחר (ואותם שמות כבר היו קיימים, אין ההנמקה מתייחסת באותם מקרים אלא רק לבחירתו של שם זה מתוך מבחר שמות. ומתוך שאין מדובר בהמצאת שם נגרמו אותן אי-התאמות מדויקות.

31. על המנהג לקרוא לבן הנולד דוקא אחר שם בן משפחה; ובנוגע לזכות הקדימה - לאב או לאם - ועוד, ראה בספר "אוצר הברית" (וייסברג) ח"א עמ' ר"ח-ר"כ, ושם עמ' רכ"ז; וע"ע בספר "יד אפרים" (ביליצר) ח"ג - שונות - סי' כ"ז. בנוגע לקריאת שם הבן בשם האב עוד בחייו, יש להוסיף ולהעיר כי בתקופת קדומות לא הקפידו על כך (ר' רד"ק שמו"א ט' נ"ד ורש"י דהיי"א ב' נ') ובימי חכמי התלמוד היתה זו תופעה מצויה ושכיחה (ר' ירושלמי פאה פ"א ה"ג, ובבלי ברכות י"ח ב, שבת ק"א סע"א, מגילה ל"ב סע"א, סנהדרין ע"ו א', חולין צ"ח א', מנחות ו' ב'), והדבר משתמע בפרט בעירובין פ"ה ב' וכן בירושלמי יומא פ"ו ה"ג ור' גיטין נ"ט א' - שם הדבר ברור כי מדובר עוד בחייהם; ור' תוספתא נדה פ"ה ה"ו (וירושלמי ספ"ד דנזיר), תוס' פסחים ל"ו א' ד"ה במקום; וראה גם "סדר הדורות" ערך רבן גמליאל דיבנה אות ב'. עו"ר בספר "יד אוה"ח הקדוש" עמ' ס"א-ס"ב, שם האריך והרחיב בנושא זה וציין לו מקורות רבי, כולל מתקופת ה"ראשונים" - הרמב"ן, רבינו ישעיה, מנהג תימן וכן תלמידי הבעש"ט, עו"ר סי' חסידים סי' ת"ס והגהות ברית עולם ומקור חסד שם (עו"ר ילקו"ש יחזקאל רמו שס"א - אך הגיר' שונה במדרש רות רבה ריש פ"ג). בענין זה צריך להוסיף את הנאמר במצות ייבום "יקרא על שם אחיו המת", והוצאת חז"ל מקרא זה מפשוטו. ובאמת הרא"ם (וישב ל"ח ח') סבר כי "בימים הקדמונים קודם מתן תורה... הבן הראשון הנולד לו מאשת המת היו קורין אותו בשמו של מת, עד שננתה תורה ונתחדשה הלכה... ולא יצטרך לקרוא את שם בנו הראשון בשם אחיו המת" (ובכך יישב קו' הרמב"ן על רש"י, עיי"ש); ור' שם בגו"א אשר חלק על פירושו, וע"ע בשו"ת "אפרקסתא דעניא" סי' ק"א מדי"ה "וראיתי" ואילך, עיי"ש, וכן ראה בספר "אוצר הכבוד" לר' טורדוס אבולעפיא ריש מס' יבמות, ושם דף כ"ד - בנוגע לייבום. עו"ר בשו"ת "המצרף" סו"ס פ"ו, בנוגע לקריאה על שם אביו המת. וכן ר' בספר "זכר דוד" מאמר ראשון פרק פ"ד; ספר הברית (פירוטנסקי) עמ' שטי"ו-ש"י"ז; ור' עוד בשו"ת "יביע אומר" ח"ה יו"ד סי' כ"א, וכן ר' חובי "אור תורה" שבט תשמ"ז (רכ"ז) סי' ס"ב, וחובי אלול תשמ"ח (רמ"ו) סי' ר"ו סכ"ה.

אם על שם רבותיו³², חכמים, אישים דגולים וכיוצא באלה. קריאה זו - הדרך השנייה - אף זכתה לפרשנות ולהנמקה של זכות ועילוי לנקרא באותם שמות אשר נושאייהם הראשונים היו מכובדים וחשובים³³; ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

יב. סוג נוסף של שמות הם שמות נלוים המצטרפים ומתחברים

32. סמך לקריאה ע"ש רבותיו, ראה באבות דר"נ סוף פט"ו - על בני זה שגיירו הלל, וקרא לבניו: הלל וגמליאל, וכן ר' בשבת קל"ד א' (נתן הבבלי) ור' בסי "אוצר הברית" הנ"ל עמ' ר"כ אות ט'. ולהוסיף מדברי תוסי' מנחות ס"ד ב' ד"ה "אמר", וכן גם בפ"י "תקלין חזיתין" לשקלים ריש פרק ה' - קריאת שם הממונים שבמקדש על שם הממונים הראשונים, וכיו"ב גם דרכם של מלכים, עיי"ש. וכן ראה בגמ' ב"מ פ"ד ב' "אסיקו ליה אלעזר על שמייה". ועי' במס' כלה פ"ג - קריאה בשם אהרן, ובב"ר פמ"ג ב' - בשם אברהם. ואף אחר אלכסנדר הגדול קראו שמות כל הנולדים אותה שנה - ר' "נגד אפיון" פ"ב וכן בספר הקבלה להראב"ד. ועי"ע "מגדל עוז" להיעניף - בריכה עליונה נחל ט' פרק י"ד סוף אות ד': "... מצינו לפנינו בישראל שהיו בני הדור שקבלו טובה מהן קוראים בשם בניהם אחריהם וכיו"ב ור' שם אות ז', הערתו בקריאת השם אלכסנדר. עי"ר שו"ת "המצרף" סי' פ"ז, וכן ראה ספר "זכרון ברית לראשונים" חלק המילואים סי' י"ב, ובספר "זכר לדוד" מאמר ראשון פרק פ"ג ושם הוסיף כי הקריאה ע"ש אישים חשובים הרי היא גם דרך האומות - עיי"ש עמ' ר"כ ע"ב. ועי"ע בשו"ת "המאור" (ספר היובל) עמ' קל"ב-קל"ד, אשר האריך בנדו"ז.

33. ראה בספר "נפש חיים" להגר"ח פלאגי מערכת השי' אות צ"ח: "מי שיש לו שם מאבות העולם או מאבותיו הקדושים כיוצא בהם מהצדיקים אשר בארץ המה, יש לו ללמוד ממעשיו הטובים וללכת בדרכיו ולא לעשות נגד מידותיו הטובות... דלא יהיה ח"ו אשר ישא את שמו לשוא" (ור' שם הערתו על אבימלך - בן ירובעל, ומלך גרר - וכן ברכת יעקב לבני יוסף).

וכן ראה משי"כ בספר "נועם אלימלך" סי"פ במדבר (שאו את ראש) שם כתב כי אחת הסיבות הגורמות לאדם לחיות צדיק, הרי זה "מחמת שהשי"ת ב"ה גוזר בבריאת העולם שיהא כך וכך שמו' ראובן וכך וכך שמו' שמעון. ועתה כשגלגל איזה אדם בעולם ונותנין שם בשם צדיק א' שהיה כבר בעולם, זה גורם לאיש הלוה שיהיה ג"כ צדיק מחמת שנתעורר האור של הצדיק שהוא בעולם העליון"; ור' מה שהבאנו משמו לעיל סוף הערה 9. על כך הוסיף השלי"ה (בית אחרון) כי השם משתלשל למקורו הראשון: "... הקורא עתה אברהם נקרא על שם זקנו או דודו וכיוצא בזה, וגם הוא היה נקרא ע"ש זקינו או דודו וכן כולם עד אברהם אבינו שהיה שמו אמיתי אברהם ע"ש אב ארם ואב המון, וכל הנקראים הם מושאלים, וכל השמות כיוצא בזה" (ור' כיו"ב בספר "טעמי המנהגים" סי' תתקכ"ט בהערה). נמצא כי הקריאה על שם יש בה מן הסמוך ויש בה גם מן המופלג! ועי"ע בשו"ת "עשה לך רב" ח"ז סי' מ"ט-נ"ב, ור' ביאורו כי כוחות האב טמונים בבנים, ומאחר שנשמת הנפטר כלולה ביוצאי חלציו לפיכך קרוי הוא על שמו. (אמנם ביאור זה אין בו סיפק בנוגע לקריאה ע"ש אלה שאינם מיוצאי חלציו, וכאמור לעיל - מצינו לכך דוגמאות רבות).

לשמו של אדם משך ימי חייו. כך מצינו מקורות קדומים המצביעים על הנוהג להעניק שם חדש - נוסף - לזה העולה לגדולה³⁴ או לזה המתמנה למישרה רמה³⁵, כמו גם הענקת שם חדש לגרים³⁶. גם באלה ניתן לראות הקבלה בין תוספת השם ושינויו - ותוספת המעמד ושינויו. גם הקבלה זו שבה ומלמדת על ההתאמה והזיקה ההדוקה שבין שמו של אדם ובין דרכיו והנהגתו.

יג. לבסוף, מן הראוי לצרף לכך סוג נוסף של שמות אשר נוהג ליתן לאדם אחד לידתו, משך ימי חייו: שינוי שמו של חולה. מתוך ששינוי מצבם ותכונתם של אברים ושרי היה כרוך בשינוי שמם - לאברהם ושרה, מכאן למדו חז"ל³⁷ כי מסגולתו של "שינוי השם"

34. ראה רשב"ס בראשית מ"א מ"ה: "צפנת פענח - ... וכן היה דרכם לקרוא לאדם בשעה שממנים אותו על ביתם שם הראוי, וכן ויקרא משה להושע בן נון יהושע, כשנעשה משרתו; וכן ויקרא לדניאל בל טשצר וכו'". וכן כתב חזקוני, לד-לך פ"ז ה': "והיה שמך אברהם - מנהג הוא לשנות שם לאדם כשהוא עולה לגדולה וכן גבי שרה, כמו שמצינו ביעקב, ביוסף, ביהושע, בחנניה מישאל ועזריה". (ולמעשה כי יתכן שיהיה בכך לנמק קריאת השם דוקא אחר המילה, דוגמת המשתבח ועולה לגדולה; ורי' להלן על מועד הקריאה). עו"ר משי"כ החיד"א בספרו "מדבר קדמות" מערכת נ' אות ו' בנוגע לקריאת שמו המאוחרת של נח (והוב"ד גם בסי' "טעמי המנהגים" סי' תתקכ"ט).

35. ראה הערתו של פרופ' דב רפל במאמרו "הערות לשמות פרטיים...", הנדפס בחוב' "בית מקרא" שנה י"א חוב' ד' עמ' 89-90, שם העיר על השמות עזריה-עזריהו, שלום-יהואחז, אליקים-יהויקים, מתניה-צדקיהו, ועוד (וראה שם סעיף 7 - הבחנתו בין שלושה סוגי שמות). עו"ר בטפרו הני"ל של יהודה דביר, עמ' 28-30, וכן בספר "עיונים במקרא" (גויטיין) הני"ל, עמ' 19-38.

36. ראה לשון הרמב"ן בהעלותך י' כ"ט: "... חובב, שם חדש שקראו ליתרו כאשר שב לתורת ישראל, כי זה דרך כל המתגייר, כי לעבדו יקרא שם אחר" - ורי' בהערה שם (במהדו' רח"ד שעוועל) מקורו בזו"ח רות; ורי' עוד בספר "זכרון ברית לראשונים" חלק המלואים סי' י"ב עמ' 255; עו"ר על כך בספר "חוקות הגר" קונט התשובות סי' ו' (עמ' ק"ט). וראה עוד בזוהר לד-לך (צ"ו א') סמך ברור לקריאת שם חדש לגר, ובייחוד על בחירת השם "אברהם"; ורי' שם הערת "דרך אמת" אות א'; ועי' בקובץ "ברקאי" ה' עמ' 24-25, שאין זו חובה הכרחית.

37. ר"ה ט"ז ב': "ואייר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה... שינוי השם דכתיב שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה, וכתיב וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן". לפי"ז עיקרו של המקור ה"ה שינוי שמה של שרה. אמנם בפסיקתא דרב כהנא פרק ל' ופסיקתא רבתי הוספה פ"ד, למדו זאת משינוי שמו של אברהם וכן גם של שרה, עיי"ש, וכן ראה מדרש קה"ר ה' ד' (וכן ראה בפסיקתא רבתי פרק מ"ג ובאדת

להביא לקריעת גזר דינו של אדם.

אמנם יש מן ה"ראשונים" אשר הסתייגו מפרשנות סגולית זו התולה קריעת גזר דין בחילוף שם האדם פשוטו כמשמעו. שיטת "ראשונים" אלה גורסת כי המכוון הוא בעיקר לשינוי עצמיות האדם, וזאת ע"י מעשה התשובה³⁸ - זהו "שינוי שם" העשוי להביא לקריעת גזר

בראשית פליז - על שינוי השם המשנה מזלו). ורי עוד "תורה שלמה" חלק ג' - לך לך פייב אות וי, פטייו אות מיית, פייז אות לזיז ואת ק"כ. ועיין בשו"ת הרא"ש סוף כלל י"ב המצטט קטע זה שבמקרא, וגורס כי "שלשה דברים מבטלין את הגזרה וכו' וי"א אף שינוי השם כמו שמצינו באברהם ושרה"; אם כן "שינוי השם" אינו מוסכם לכוי"ע, וקרובים לכך דבריו של רס"ג בספר "אמונות ודעות" (מהדו' ר"י קאפח עמ' קפ"ג): "שלשה נספחים" בלבד! אמנם עיי בפסקי הרא"ש לגמ' שם - סי' ד' - ושם הגירסא כמובא בשי"ס דילן. ונראה שהנוסחא המצויה אצלו בשו"ת וכן אצל רס"ג, התבססה על מקורות אחרים אשר אכן גרסו "גי דברים וכו'" - עיי ב"ר פמ"ד י"ב, ורי ירושלמי תענית פ"ב ה"א, ושם הושמטו שינוי השם ושינוי מקום (ורי עוד משי"כ הרמב"ן בספר "אמונה ובטחון" פ"ג בענין שינוי שם של אברהם ושרה).

38. ראה לשון הרמב"ם בהל' תשובה פ"ב ה"ד: "מדרכי התשובה... ומשנה שיח, כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים וכו'" - נמצא מפרש "שינוי שם" במשמע שינוי עצמיות האדם, ולאו דוקא שינוי שמו וכינויו הממשי. (סביב מקור דברי הרמב"ם ושיטתו זוה, עיי בספר "אור התשובה" עמ' קמ"ו-ז, "אור אברהם" וכן "לתשובת השנה" - הלי' תשובה שם, "תשובה מאהבה" שם עמ' קמ"א ואילך, ורי עוד בפ"י הר"י קאפח במהדורתו שם). וכן כתב הסמ"ג מ"ע ט"ז: "...ושינוי השם - משנה שמו, כלומר שאני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים". וכן כתב ב"ספר חסידים" סי' כ: "... ומשנה שמו, כלומר שאני אחר ואיני אותו האיש שעשה המעשים הרעים ומשנה מעשיו כולם לטובה להדריך עצמו בדרך ישרה". וכן משמע מן המאירי - ר"ה שם: "... להתעורר בשינוי הנהגותיו כגון שינוי השם עד שיתעוררו בשנוי זה שהוא אחר ושהנהגותיו יתחדשו בהתחדשות השם וכו'". אמנם ר' הנמקת הר"ן (ר"ה שם - ג' ב' בדפי הר"ף): "... וטעמא דמילתא דשנוי השם גורם לו לעשות תשובה שיאמר בלבו איני אותו האיש שהייתי קודם לכן וצריך לך אני לתקן מעשי"; ולפ"י המדובר בשינוי שם - פשוטו כמשמעו, ועם זאת דבר זה מביא להרהור לב האדם - כשיטת "ראשונים" הנ"ל! ונראה כי אליבא דשיטה זו הגורסת שעיקרו של השינוי כרוך בתודעת האדם למעשיו, הרי דבר זה אינו שייך בתינוק - שהוא כלל אינו מודע לשינוי, ודבר זה לא יביאהו להרהורי תשובה! (וכן י"ל כלפי חולה מחוסר הכרה, שהרי גם הוא לא ירהר בתשובה מחמת השינוי!). אמנם על סמך דבריו של המרשי"א בחידו"א ר"ה שם, יש מקום לחלק בין שני סוגי גז"ד: האחד הכרוך בחטא, והשני גז"ד שלא בא מחמת חטא. וי"ל כי גז"ד הנקבע מחמת חטא, הוא אכן לא ישתנה אלא ע"י התשובה, והיא היא עיקר "שינוי שמו". לא כן גז"ד שלא נקבע על חטא, ומסגולתו של זה להיקרע ע"י עצם שינוי השם. ולפ"י בתינוקות שלא חטאו י"ל כי שינוי השם יועיל: בכך תיושב כדבעי הערת מהרשי"א מלשון הפייסן הגורס

דין. ברם מקורות רבים³⁹ מצביעים על "שינוי השם" פשוטו כמשמעו,

בתפילת ר"ה ויוהכ"פ "תשובה ותפילה וצדקה" ולא השאר; ששם הלוא בקריעת גז"ז שמחמת החטא מדובר ולפיכך הושמטו שינוי השם ושינוי מקום, משאי"כ בקריעת גז"ז שלא נקבעו מחמת החטא ובו אכן שייכים גם שתיים אלה. אחד עם זאת, מצינו הסתייגות כללית משינוי שמו של חולה, כמובא בספר "באר מים חיים" עה"ת פ' בראשית ב' י"ט: "... ועיי"כ שמעתי מפי אדמו"ר נזר ישראל וקדושו אור עולם המפורסם מו"ה יחיאל מיכל זצוקלה"ה שאמר לי בפירוש שחלילה לשנות שם אדם החולה אם לא אדם שכל מעשיו כמעט ברוה"ק. כי שם הנקרא לאדם בעת הולדו ודאי רובו ככולו מזדמן מאת הקב"ה כאשר הוא שמו למעלה והוא חיותו של אדם כל ימיו כאשר הוא חי על פני האדמה. והנה החולה ודאי צריך לחיזוק ביותר ולפעמים אין לו חיזוק אחר כ"א זה החיזוק של השם, ואם עוקרין אותו כדרך שאומרין ומעתה לא יעקב יקרא עוד שמך וכי' והשם השני אפשר כי לא מחיתו הוא ונשאר בלא מחזיק החיות שלי!" (ועיי' בספר "דרכי חיים ושלום" ס"י תתקע"ו, ובס' "עבודת הקודש" להחיד"א בסנסן ליאר. ובספר "בלבת אש" תולדות האדמו"ר מאו"ירוב - ח"ב עמ' רפ"ח מסופר כי סמך על דברים אלה של המגיד מזולוטשוב וסבר "כי מוטב להשאיר את שם החולה כמות שהוא בלא תוספת", ואם שינוי אזי צידד לומר "מי שבירך" פעמיים - אחד לשם הקודם והשני על תוספת השם החדש; ור' עוד שם הערות 56-57, הקפדות דומות שלא לשנות השם, וכן סבר הגר"ח זוננפלד; ור' עוד שו"ת "יביע אומר" חלק ה' יו"ד סו"ס כ"א. לפיכך צריך מתינות, שיקול דעת והתייעצות חכמים, בטרם יעשו שינוי שם!

מקורות רבים בספר הזוהר מצביעים על אותו שינוי סגולי הכרוך בשינוי השם עצמו, וכפי שציינן זאת בהערת מקו"ח לס' חסידים הני"ל - אות כ"ו: ר' זוהר ויקרא ט' א' (יהודה אחרא) שם אחר ע"ו א' (אלעזר אחרא) חיי שרה קליג ב' (הגר-קטורה) וכן ר' תרגום דבה"י ב' ט"ו-ט"ז (מעכה אם אמי) מיכיהו בת אוריאל) וכן שם י"ג ב', עיי"ש. וראה עוד "עקידת יצחק" שער כ"ג (ועיי' מקו"ח שם לס' ר"ג אות א' - בנוגע לתשובת מומרים).

וראה גם פרשנות הריטב"א לגמ' ר"ה ט"ז ב': "פ"י שינוי השם שמשנה שמו שאינו האיש בעל העבירות כדי שלא יזכירוהו לרעה, ובר מהכי דבטיל ונפיק מאצטגנינות דיליה כדרך שאמר לאברהם". הרי שמפרש שינוי השם כפשוטו, וכורך בו גם שינוי סגולי. ור' גם בהערה הקודמת הנמקת הר"ן. וכן ראה "ספר חסידים" ס"י רמ"ה: "אם נגזר על פלוני ששמו כך, הרי הגיע עד שערי מות וקוראים לו שם שינוי וחי וכו" (ור' שם הערות מקו"ח). וכן כתב רבינו ירוחם (נתיב כ"ח ח"א) ששינוי השם כשלעצמו "אפשר שיקרע גזר דינו, כמו שמצינו באברהם אבינו ע"ה שעל ידי שינוי שמו הוליד".

ואף להלכה נזכר ענין זה; ר' לשון הרמ"א יו"ד סו"ס של"ה: "נהגו לברך חולים בבית לקרוא להם שם חדש, כי שינוי השם קורע גזר דינו". (ועיי' שו"ע אבהע"ז ס"י קכ"ט ס"ח, וקיצושי"ע ס"י קצ"ב ב', וכן ערוה"ש יו"ד של"ה ב') ועיי' בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב ס"י ז' המדייק מפשטות השי"ס כי הנהוג היה להחליף ולהמיר שמו של החולה בשם אחר, ולא - כנהוג היום - להסתפק בהוספת שם בלבד; וכן דייק מתשו' הרא"ש ומתשו' החת"ים - עיי"ש. אמנם ביאר סיבת השארת השם כיום, משום שאין רוצים לשקע השם הראשון - הוא שם האבות. ור' לשון שו"ת

אשר יש בו מן הסגולה העשויה לסייע להיחלצות האדם מצרה.

ומכאן נודעת דרכם של רבים מישראל להוסיף שם⁴⁰ לחולה מסוכן, כחלק מן ההשתדלות להחלמתו ורפואתו. יתירה מזו, ביחס לשאלת נתינת שם לפג עור קודם למילתו, עשוי היבט זה לחזק דעתם של המצדדים בהקדמת קריאת שם אפילו קודם המילה, כסגולת רפואה וכן כתפילה להחלמתו⁴¹.

"בית יצחק" יו"ד ח"ב סו"ס קס"ג: "היכא שמוסיפין שם מקרי שינוי לקריעת גזר דין, והי"ה לענין ריע מזלא". ור' עוד ב"ספר הברית" עמי שכ"א מקור וביאור הלכה ס"ק ל"ה, וכן בספר "זכרון מאיר" על אבילות ח"א עמי 111-114.

40. על הדרך ועל הנוסח להוספת שם לחולה, ראה בספר "זכרון מאיר" הנז' עמי 114-113 ובהערות שם.

41. סברה זו מקבלת משנה תוקף לאור העדות (רי ספר "אסיא" כרך ד' עמי 5-244) על התבטאותם המקבילה של הרה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין וכן של האדמו"ר מסאטמר, כי לפני שישנו שם לאדם (לתינוק) הרי "אין על מי להתפלל" (וראה להלן על מועד הקריאה, הערה 29) והלוא אין ספק כי תינוק - פג זה זקוק לתפילות ולרחמי שמים.